

ÍNDIX

1) Plantejament del treball	2
2) Contextualització	4
2.1) Breu síntesi de la història del sistema educatiu francès	4
3) Cinema i Educació	11
3.1) Com mostren el cineastes l'educació en el cinema	11
3.2) De Vigo a Mention-Schaar	38
4) Conclusions	46
5) Bibliografia	48
ANNEX.....	50

1) Plantejament del treball

Aquest treball consisteix en la creació d'una proposta cultural. Aquesta proposta és un cicle de cinema que ens mostra de quina manera queda representada l'educació i la societat francesa en el cinema. Amb aquest cicle de vuit pel·lícules, moltes d'elles premiades a festivals cinematogràfics com el festival de Cannes, es pretén fer un recorregut a través de la història del sistema educatiu de França des de la dècada de 1930 fins l'actualitat amb l'objectiu analitzar els canvis esdevinguts dins les aules tant pel que fa al comportament i la relació de l'alumnat i el personal docent, així com el paper dels òrgans administratius i institucionals. La major part de les pel·lícules són ficcions que pretenen documentar una realitat i algunes d'elles presenten un caràcter autobiogràfic. Vull posar en èmfasi de quina manera ha avançat França al llarg dels anys en matèria d'educació i com s'ha dut a terme aquesta evolució, detectar les possibles mancances del sistema i les causes que les han provocat. El cinema francès ha tractat d'una manera especial i significativa el tema de la educació, que es presenta sovint com un instrument de transmissió ideològica, i com a tal, ha difós sovint actituds autoritàries que han contribuït al classisme social durant els governs conservadors, però també mesures encarades a democratitzar la educació per intentar disminuir aquesta estratificació de la societat durant els governs socialistes. Amb aquest cicle es pretén mostrar aquells aspectes de les obres cinematogràfiques que plantegen conflictes socials i problemes individuals de la vida quotidiana que tenen una difícil solució i que es reflecteixen a l'aula. Temes que conviden a la reflexió i al debat i que generen controvèrsia a causa de la multiplicitat d'opinions que hi ha al respecte, ja que posen al centre una educació que no pot fer-se càrrec de tots els problemes de la societat.

Aquesta proposta de cinema està destinada a grups escolars, mestres i professors, directors de centres educatius i a tota persona que, relacionada amb el món de la educació, o no, estigui interessada en adquirir més coneixements sobre com s'han reflectit i encara actualment es reflecteixen a l'escola els problemes socials i personals propis de cada època, si és que varien. Tot i que el cicle s'encari en el món de l'educatiu francès, les qüestions que se n'extreuen serveixen per parlar de manera general sobre educació, els assumptes de la infantesa i l'adolescència, i la problemàtica social. Els problemes que es

plantegen en les pel·lícules, des de *Zéro de conduite* fins a *Les héritiers*, passant per *L'argent de poche*, *Ça commence aujourd'hui* o *Entre les Murs* poden trobar el seu equivalent, per això són obres cinematogràfiques que no queden desplaçades per la temporalitat.

Aquesta proposta es pot oferir a centres d'ensenyament de primària i secundària com a material didàctic per treballar dins l'aula, per què és interessant poder tractar de manera directa els temes dels films amb alumnes que presenten edats similars a les dels protagonistes i que es poden trobar en situacions o conflictes semblants. La proposta cinematogràfica pot igualment ser integrada en el programa de centres culturals o de cinemes que no es dediquin a la projecció de masses.

Per començar el treball i poder sustentar les meves explicacions amb una base sòlida faré una síntesi dels fets més transcendents de la història del sistema educatiu francès i les bases ideològiques sobre les quals es va crear el sistema públic d'ensenyament.

2) Contextualització

2.1) Breu síntesi de la història del sistema educatiu francès

El dret a la instrucció es va reconèixer per primera vegada l'any 1791 i va ser recollit per la Constitució Liberal Francesa, fonamentada en els principis de la Declaració de Drets de l'Home i del Ciutadà i els seus tres pilars: la Llibertat, la Igualtat i la Fraternitat. Nicolas de Condorcet¹ va tenir un paper essencial en la creació del sistema educatiu francès. Va elaborar un informe que va tenir una forta ressonància i va ser una font d'inspiració per la posterior legislació escolar que, un cop acabat el període revolucionari, es va començar a materialitzar en el sistema educatiu. La seva obra es fonamenta en la profunda vinculació que existeix entre un model social i la formació dels seus membres. Condorcet la elabora amb una gran racionalitat i coherència posant a l'eix central la idea de progrés humà (el triomf de la raó, la igualtat i la tolerància), que està intrínsecament relacionada amb l'educació. *<<El progrés ho és de l'esperit i la intel·ligència, de la ciència i de la filosofia, de la reflexió i de la sensibilitat estètica, dels drets de l'home i de la igualtat, de la supremacia i de la llei del lliure pensament, del pacifisme i del laïcisme. De la justícia. Aquest progrés és el triomf sobre la superstició si sobre les esglésies, sobre el fanatisme i sobre l'explotació colonial, sobre l'esclavisme i sobre el masclisme. Sobre el despotisme.*

*Només s'ha de saber conduir, i aquesta és la feina que correspon a un sistema de legislació i a un sistema d'instrucció pública dignes de tal nom>>*²

Condorcet manifesta el seu optimisme per l'evolució individual i col·lectiva de l'ésser humà i pensa que millorant la formació de cada individu s'arribaria a un canvi qualitatiu en l'àmbit social. La igualtat natural o el fet que tothom tingui els mateixos drets és l'ingredient per la igualtat, ja que sense igualtat no hi pot haver llibertat, ni pau ni felicitat. El filòsof defensa una instrucció comuna per homes i

¹ Marie-Jean-Antoine Nicolas de Caritat, Marquès de Condorcet (1743-1794). Va ser filòsof, matemàtic, economista, polític i sociòleg. Va enfrontar-se a les idees del seu temps defensant l'economia liberal i l'educació pública per tots els ciutadans, la igualtat de drets per les dones i per tots els éssers humans sense fer distincions de races ni creences religioses

² Marquès de Condorcet: *"Memòries sobre la instrucció pública"*, *Escrips pedagògic*, Calpe, Madrid, 1922, pg. 17,18,20 i 37.

dones, i la única raó per la qual s'ha de permetre una formació diferent és per la capacitat intel·lectual personal, i no per causes de sexe, raça o grup social.

<<Una educació comuna per homes i dones, perquè no es veu la raó per què segueixi essent diferent, ni per quin motiu un dels dos sexes hauria de reservar-se li certs coneixements, ni per què els coneixements generals útils a tot ésser sensible i capaç de raonament no haurien de ser igualment ensenyats a tots>>

El sistema educatiu nacional francès va ser instaurat per Napoleó Bonaparte amb l'objectiu de formar al ciutadà nacional i perpetrar l'ordre social establert. El monopoli educatiu creat per Bonaparte es basava en un sistema dual on el poble era instruït mentre la elit era educada, la classe dirigent s'educava a les escoles secundàries i posteriorment a la Universitat. Era un sistema construït d'amunt cap avall i jerarquitzat en tres nivells: superior, secundària i primària; essent la secundària l'esglaió clau per determinar l'ascens a l'educació superior. Aquesta educació secundària es podia cursar en dos tipus de centres: els *lycées*³ i els *collèges*⁴. L'accés als *lycées* estava reservat als fills de la gent notable i de les elits, la instrucció que s'hi impartia tenia la funció de formar els alumnes que en un futur estaven destinats a ocupar els llocs més elevats de l'administració. L'ensenyament d'aquests centres es fonamentava en el llatí i les matemàtiques. Els *collèges*, en canvi, estaven destinats a les classes mitjanes que ocuparien els nivells més baixos de la burocràcia. Tota la resta d'infants passava únicament per l'educació primària, i un cop acabada, es posaven a treballar per ajudar la família a cobrir les necessitats bàsiques.

L'any 1879 s'instaura la III República. En aquest període s'impulsa una democratització política on es restauren les llibertats públiques, s'impulsa una laïcització de l'Estat que fa disminuir la influència social de l'església⁵ i s'instaura una educació obligatòria, laica i gratuïta. Aquests tres principis es consideraven els pilars fonamentals per la consolidació de la III República. El ministre d'educació Jules Ferry, l'any 1881, impulsa un seguit de lleis i reformes educatives que estableixen les bases del model d'ensenyament que ha perdurat a França fins pràcticament a dia d'avui, però aquestes reformes també perpetuen

³ Centres d'educació secundària administrats per l'Estat i reservats a les èlits.

⁴ Centre d'educació secundària administrats per cada municipi i reservats a les classes mitjanes.

⁵ Llei de separació de les Esglésies i l'Estat (1905)

les diferències entre les classes. Ferry va promoure avenços importants en la escolarització intermèdia entre al primària i la secundària, en els cursos complementaris i en les escoles primàries superiors. Aquestes ensenyances es van popularitzar molt entre les classes mitjanes, obreres i camperoles perquè els permetia una mobilitat social que fins aleshores era inexistent per elles. Els avenços en l'educació secundària però van ser més limitats perquè Ferry considerava que el principi d'igualtat s'havia d'establir en funció del mèrit personal i creia que l'educació havia de situar a cada individu a la condició més convenient conforme les seves aptituds, en qualsevol de les classes socials en la que hagués nascut.

Després de la fi de la Primera Guerra Mundial tots els valors que havien inspirat el model republicà instaurat a partir de 1879 entren en crisi perquè les estructures de la democràcia liberal han quedat desfasades. Comença a sorgir una nova consciència sobre les desigualtats socials i el poble reclama una educació que permeti la seva promoció. En aquest context, a Europa apareixen diversos moviments democratitzadors que aspiraven a reformar estructuralment l'accés dels fills del poble a l'educació post primària, s'esperava que la selecció d'alumnes es comencés a fer conforme les seves virtuts acadèmiques i no pel seu origen social. S'allarga l'escolaritat obligatòria fins els 14 anys i això permet la creació d'un tronc comú per tots els alumnes al final de l'escola primària, l'escola secundària continuava tenint els seus privilegis que fan perdurar una segregació escolar basada en la existència d'un entramat de xarxes educatives diferents que persegueixen objectius igualment diferents.

Conclusa la Segona Guerra Mundial, l'Estat augmenta el seu intervencionisme i esdevé el principal proveïdor de l'educació i de tots els serveis públics. El nou objectiu de la política educativa francesa va ser reformar les estructures per poder acollir al poble. Els governs del segle XX eren molt conscients de les carències del sistema educatiu i havien d'idear una escola que fos una eina per consolidar el sistema democràtic, que permetés l'anivellació social i el descens de les desigualtats. *“El món està canviant i amb ell França i els francesos. Només*

l'educació francesa segueix essent la mateixa. Ensenyem als nostres fills a viure i pensar en un món que ja ha quedat enrere (Albert Camus, 1946)⁶

L'any 1949 es presenta el Pla Langevin-Wallon, que pretenia allargar l'escolarització fins els divuit anys dins un sistema educatiu unificat. Tot i que mai va ser aprovat pel seu caràcter contrari a política tradicional, els principis sobre els quals es fonamentava van servir d'inspiració per elaborar reformes educatives posteriors. El text estava inspirat en el principi de justícia social on tots els nens, independentment del seu origen familiar, social i ètnic, havien de tenir el mateix dret al desenvolupament complet de la seva personalitat. Per aconseguir això era necessari obtenir la gratuïtat de l'ensenyament i aprovar mesures a favor dels adolescents sense recursos. El segon principi era el reconeixement de la diversitat d'aptituds dels alumnes i la necessitat d'establir diferents programes. Aquests dos principis desemboquen en un tercer: la orientació com a mètode bàsic per detectar les aptituds personals de cada alumne.

A finals de la dècada de 1950 França troba en un moment crisi ministerial i se sent impotent amb el conflicte colonial d'Argelia, i per solucionar aquest conflicte el general Charles De Gaulle és cridat per encapçalar el govern de la República. L'any 1958 el general De Gaulle és nomenat Primer Ministre de França i la seva primera mesura va ser la creació de la V República amb la voluntat de garantir un Estat que permetés la unitat nacional, l'estabilitat de les institucions i l'impuls el creixement econòmic. Un any més tard és nomenat President de França. El model social que s'instaura és el d'una classe mitjana que aspira a un consum creixent i desitja ascendir en l'escala social. L'any 1959 amb la reforma de Berthoin es prolonga l'escolaritat fins els 16 anys i quatre anys més tard es va impulsar la llei Fouchet, que afirmava la necessitat de tractar la diversitat d'aptituds dins del marc de justícia social i democràcia, proposava la diversificació del sistema però mai es va aplicar. L'aplicació del principi d'igualtat d'oportunitats partia de la necessitat de donar resposta a la heterogeneïtat dels alumnes segons les seves aptituds, per això dos anys més tard es promulga una reforma que diversifica l'educació secundària superior creant vuit línies de batxillerat. Tot i això el sistema educatiu

⁶ Revista Complutense de Educación Vol. 16 Núm. 2 (2005) 415 - 438

estava massificat, faltaven recursos econòmics i infraestructurals, i es reclamava personal docent de qualitat i continguts nous.

El maig de 1968 els estudiants universitaris i el sector obrer es revelen contra el govern per denunciar la situació que pateix França. Protesten contra el consumisme i les polítiques de dretes del partit de De Gaulle oposant-se a la moral tradicional, sobretot en l'àmbit de l'educació i del món laboral. S'organitzen grans manifestacions i barricades que aturen el país i que tenen l'origen en una rebel·lió de caràcter existencial. Va ser una revolució cultural on els estudiants reclamaven una alliberació de l'organització de l'ensenyament i una major participació en les decisions dels centres educatius. La revolta es transforma en una crisi social i política que s'estén per tota França.

En un context de crisi general, l'anàlisi de la democratització de la secundària fa evident que el sistema educatiu no és el millor camí per aconseguir la igualtat social. La creença de que la implantació d'un tronc comú d'instrucció per tots els alumnes contribuiria a disminuir o superar les diferències socials va resultar errònia. La major part dels alumnes que fracassaven educativament provenien de la mateixa classe social, i això era degut al fet que s'implantaven reformes educatives sense fer reformes a nivell social, cosa que només va contribuir a augmentar les desigualtats; posant en relleu la importància d'altres variables com l'ambient familiar, la qualitat de l'ensenyament i la del professorat. El principi d'igualtat d'oportunitats i de justícia social van ser eclipsats pel principi de qualitat. Les polítiques educatives havien de resoldre aquest problema i d'adaptar-se a les demandes i aspiracions d'un grup de persones cada vegada més gran que, essent conscients del valor dels títols universitaris, buscaven en l'educació un mecanisme de mobilitat social. Després de les manifestacions del maig de 1968 s'aprova la llei Faure, que introduïa tres principis fonamentals per l'organització interna de la universitat: l'autonomia, la pluridisciplinarietat i la participació. Aquest últim principi es va estendre a l'escola secundària, on es van crear els consells dels centres, es van reestructurar els consells d'administració dels *lycées* i els *collèges*, i es va concedir el dret a una representació dels usuaris de l'escola. Després de la implantació de la V República la política francesa va estar dominada pels partits de dretes que generalment adoptaven mesures gaullistes basades en la independència nacional i la modernització econòmica.

Durant la dècada de 1970 els projectes de reforma educativa van ser dissenyats per iniciar una era d'igualtat d'oportunitats educatives per fer front als desafiaments de la modernització de la societat francesa, però l'aplicació d'aquestes reformes, en pràcticament cap dels casos es va dur a terme, si més no, de forma íntegra.

L'any 1981, puja al poder el govern socialista de François Mitterrand i s'hi manté fins 1995. Elabora un seguit de reformes econòmiques i socials importants com la millora de les condicions laborals o la descentralització administrativa. Tot i això, els problemes d'atur i els escàndols polítics i financers persistien, i les eleccions presidencials de 1995 van tornar a donar el poder a la dreta, encapçalada per Jaques Chirac. Malgrat el canvi de govern, durant la segona meitat del segle XX, la política educativa va tenir continuïtat a través de la llei Haby (1975) i la llei Jospin (1989):

- Llei Haby és la reforma educativa més important de la cinquena República, dona per acabat el procés de democratització de l'educació iniciat per Jules Ferry i avarca des de l'ampliació de l'educació preescolar fins la modificació de les modalitats d'accés a la universitat. La peça clau de la reforma de René Haby és el concepte "d'escola única" que va fusionar les escoles d'ensenyament secundari (CES) i les escoles d'ensenyament general (CEG). A més, aplaça els punts de separació entre cicles mitjançant l'orientació per concedir als alumnes més temps i ajuda per identificar les seves aptituds i vocacions. La seva implantació va ser tot un desafiament i els primers canvis, menys importants, no es van veure fins 1977 i no va ser fins 1980 que van arribar els canvis més importants. En aquest context el ministre Haby és substituït degut al canvi de govern⁷.
- La llei Jospin estableix que la prioritat nacional és integrar a tot tipus d'alumnat a l'escola. Per primera vegada s'instaurava un sistema educatiu on en centre era l'alumne, cosa que suposava un gir considerable en el paper de l'Estat, que fins aleshores es preocupava més per aconseguir una homogeneïtzació de l'ensenyament impartida des de l'Estat. Els reptes generals de cara a l'alumne:

⁷ *Revista de Educación 289. La enseñanza comprensiva y sus reformas.* Centro de Investigación y Documentación Educativa (CIDE) del Edita: Centro de Publicaciones del MEC

- 1)Garantir el principi d'igualtat d'oportunitats.
- 2)Respectar la diversitat de l'alumne.
- 3)Els professors han d'acompanyar l'alumne en el seu projecte personal educatiu i estar a la disposició de les seves necessitats.

L'alumne és concebut com un agent actiu que té el dret d'utilitzar els serveis educatius de l'Estat per accedir plenament al seu dret de ciutadania. Això vol dir acceptar que l'alumne té plena capacitat d'autodeterminació i d'autoresponsabilització.

A partir de 1995 el motor de la política educativa francesa ha estat l'atenció a la diversitat. El canvi més important ha estat aconseguir l'èxit de gran part els estudiants que accedeixen a l'educació secundària, ja no n'hi ha prou en democratitzar-ne l'accés. Actualment, la principal preocupació de les autoritats franceses és poder atendre la gran heterogeneïtat d'alumnes i afavorir l'aprenentatge de cada un d'ells. Tanmateix, hi ha una necessitat d'adoptar mètodes i vies d'aprenentatge diferents.

3) Cinema i Educació

El cinema, des dels seus inicis ha fet atenció al món real. És un mitjà d'expressió artístic capaç de transmetre idees i coneixements, mostra sovint els drames de l'ésser humà i convida a la reflexió denunciant les carències relacionades amb els drets fonamentals de les persones. És un recurs accessible, de fàcil comprensió que gràcies al seu caràcter representatiu fonamentat en les imatges i el so és capaç de traslladar-nos a altres èpoques i fer-nos imaginar situacions reals i fictícies. La major part de les obres que presentaré són ficcions que sovint presenten trets característics semblants als del documental, com l'ús de la càmera. La càmera actua com un ull que tot ho capta, és molt propera a allò que filma per tal de no perdre'n detall. En la majoria d'obres d'aquest cicle es fa ús dels primers plans per descriure gestos i mirades, sensacions i emocions. Totes les obres que ens ocupen hi ha present l'escola i el tema de l'educació, tot i que apareixen representades de maneres molt diverses.

Els joves que intervenen en les obres, com en el cas Jean Pierre Léaud, l'Antoine Dniel de *Les 400 coups*, són infants i adolescents que han passat la prova de selecció pel paper; en altres casos, com a *Entre les Murs* o *Les Héritiers*, són alumnes reals de l'escola on es filma amb qui els directors han treballat durant un temps per conèixer-los millor, involucrar-los a l'obra i poder filmar una aproximació a la realitat que ells viuen. La major part d'històries que s'expliquen en les obres d'aquest cicle, excepte en algun cas, estan extretes de les experiències personals de cada director, més o menys ficcionades, però reals al cap i a la fi. Els cineastes que tractaré en el treball han deixat constància de les problemàtiques de la societat i del sistema educatiu francès al llarg del anys per tal de reflectir i ajudar-nos a entendre fins a quin punt l'Estat del benestar i l'ensenyament públic poden contribuir a la resolució dels conflictes derivats de les desigualtats socials.

3.1) Com mostren el cineastes l'educació en el cinema

En aquest apartat es posen en relació les obres del cicle amb el pensament de cada autor. S'analitzen les històries i s'exposen els motius pels quals els cineastes van optar per crear unes pel·lícules en que les accions dels personatges estiguin emmarcades a l'entorn de l'experiència educativa. Hi ha casos en els que s'ha hagut de fer referència a passatges de la vida de l'autor.

Això perquè es relacionen estretament amb el contingut dels films respectius i sense conèixer-los seria més difícil comprendre que volen transmetre.

ZÉRO DE CONDUITE , Jean Vigo

Jean Vigo (1905-1934) va ser un director de cinema que malgrat la brevetat de la seva vida i el seu curt llegat cinematogràfic (uns 200 minuts aproximadament) va esdevenir una gran influència pels cineastes del segle XX. En nombroses ocasions s'han descrit les seves pel·lícules com a poètiques, per la facilitat en que les imatges traspassen les fronteres d'allò quotidià per aventurar-se en un món de símbols i somnis. La visió de Jean Vigo respecte la infantesa i els mètodes pedagògics que s'utilitzaven unes dècades enrere, durant la primera meitat del segle XX està influenciada per les seves experiències als centres de Millau i Chartres, on va estar intern de petit. Les històries que el seu pare, Eugène-Bonaventure de Vigo, periodista i militant anarquista sobrenomenat Miguel Almeyreda, li havia explicat sobre la penosa escolaritat que també havia passat durant el seu internament a la presó infantil de la Petite Roquette, van condicionar la visió de Vigo i li van inspirar alguns detalls a l'hora de realitzar *Zéro de conduite*. Aquest és l'origen de la l'extrema sensibilitat que Jean Vigo demostra pel que fa la debilitat i la falta de protecció de l'infant en el món dels adults. Per deixar constància d'allò viscut decideix fer una obra autobiogràfica, que per alliberar-se dels pensaments que el pertorben i on quedi ben plasmat com era la convivència en aquell centre, amb una clara voluntat de criticar el mal funcionament de les institucions que el gestionaven. *Zéro de conduite* és una crítica demolidora al sistema educatiu francès de la primera meitat del segle XX. Els centres escolars representaven un sistema completament deficient caracteritzat per la transmissió de coneixements estancats i obsolets i per disposar d'un personal docent incompetent mancat d'unes bones aptituds per ensenyar. Els records de l'autor s'encarnen en quatre amics seus que recorda dels centres, dins d'un internat opressiu i burocràtic a Nimes, on protagonitzen actes de revolta gairebé surrealistes emmarcats en una vindicació llibertària de la infantesa. Els quatre joves fan anar de bòlit al personal docent amb les seves burles i ironies constants; utilitzen la creativitat per combatre l'autoritarisme al que estan sotmesos, que reprimeix el seu dret a tenir una infantesa lliure. Després d'estar castigats diversos diumenges sense sortir per tenir un zero en conducta,

els adolescents decideixen preparar un pla per sabotejar el solemne Dia de la Commemoració que es farà a l'escola i on hi assistiran mestres i bona part de les autoritats diplomàtiques. La gran revolta té lloc a l'últim acte i va prenent forma al llarg de la pel·lícula a través dels actes d'insurrecció protagonitzats pels quatre rebels i recolzats fermament per la resta de la classe. Actes com el de lligar el mestre al llit mentre dorm i aixecar-lo com si estigués crucificat, després de destrossar tots els coixins de l'habitació, o la guerra de mongetes que té lloc al menjador formen part de la revolta que el director li hagués agradat dur a terme. El sabotatge de l'acte consisteix en llençar contra els assistents tot tipus d'objectes que han arreplegat de les golfes, provocant el desconcert general i un gran caos al pati. Els amotinats trepitgen la bandera tricolor i hissen la bandera pirata feta per ells mateixos com a símbol de la seva llibertat. Un cop fet això marxen per la teulada cantant el seu himne mentre el professor Huguet, l'únic membre de la comunitat educativa que es porta bé amb els nens, els saluda amb un somriure. Les víctimes de l'escena final són els membres de l'església, de l'Estat i de la societat uniformada representats a través de ninots de cartró amb les cares dibuixades.

A part de la clàssica lluita entre l'inconformisme juvenil típic de l'escola i l'autoritat representada pels directius, l'obra mostra també l'actitud d'aquelles persones que estan al servei d'aquesta autoritat. Els professors es mostren bastant despreocupats per l'acte educatiu, són retrògrades i incompetents però de cares a la direcció mantenen tots un posat formal. A l'aula demostren una actitud severa, com el professor que constantment busca excuses per castigar als quatre joves; i en ocasions perversa, com es pot veure amb el professor de ciència quan es dirigeix a Tabard de manera inapropiada. Els alumnes formen part de tota aquesta dinàmica, en el sentit que han de ser més astuts que els docents, per aquesta raó l'objectiu de l'ensenyament es corromp i es converteix en un règim disciplinari amb uns valors més propis de l'àmbit militar en el que només hi té cabuda el compliment d'unes ordres estrictes. L'obra de Vigo contraposa dos mons totalment oposats: d'una banda hi ha el món de la infantesa i el poble, i de l'altra, el món dels adults, la burgesia i la burocràcia⁸. A l'hora de caracteritzar els personatges, el cineasta ho fa a través del punt de vista que pot tenir un alumne

⁸ Enrique Martínez-Salanova Sánchez . *uhu.es*. <http://www.uhu.es/cine.educacion>

d'aquell internat que, quan es fa gran, duu a terme la seva pròpia revenja contra la institució de petit el va maltractar, tot posant-la en ridícul. Tant els nens com els adults que són fills del poble estan representats de forma realista i sense estereotips.

En canvi, els membres de la comunitat educativa i les institucions governamentals estan representats mitjançant l'accentuació dels seus trets físics i psíquics fins al punt d'arribar a la sàtira i a l'exageració. L'exemple més evident és el cas del director del centre. La primera impressió que se'n té és que es tracta d'un nen jugant a ridiculitzar un adult, vestit d'etiqueta, amb una barba enorme i una veu fina. No és fins més tard que ens adonem que realment és un nan i del caràcter burlesc de les escenes en què apareix juntament amb l'equip de professors. Aquesta divisió en dos mons ens ajuda a entendre les claus de la ideologia de Vigo i el caràcter de denúncia social de la seva obra. L'internat de *Zero de Conduite* és l'internat real que emergeix dels records d'infantesa de l'autor, i la seva visió de la societat és la que té d'adult. La divisió entre els nens i els adults dins de l'escola correspon a la divisió que existeix entre les classes socials dins de les quals una minoria forta imposa la seva voluntat a una majoria dèbil.

Zero de Conduite és una crítica satiritzada sobre el model educatiu que s'imposava als internats de l'època i suposa una concepció llibertària de la infantesa, una crítica frontal cap a un sistema educatiu basat en la disciplina, el càstig i la frustració per unes ànsies de millora que mai arriben. L'obra mostra les situacions absurdes que tenien lloc dins de les aules on s'obligava a memoritzar els continguts obsolets i on els docents sotmetien als alumnes a un règim sever abusant d'una autoritat imposada de forma cruel i arbitrària⁹. Davant d'aquesta situació les víctimes opten per la insubordinació contra la institució i el sistema que els governa. La imaginació és l'arma dels nens per reivindicar el seu dret a ser infants lliures. Podríem considerar que aquesta pel·lícula és un atac no només contra el centre escolar sinó en contra de la institució educativa que el representa, elaborat per Jean Vigo amb una clara consciència anàrquica heretada del seu

⁹ Salès Gomès, Paulo E. *Jean Vigo*. Ed: Circe, Barcelona 1999. ISABN: 84-7765-166-3

pare, un personatge molt destacat en els ambients anarquistes francesos de l'època de la I Guerra Mundial que va ser assassinat a la presó en estranyes circumstàncies. L'obra suposa un exemple de pedagogia anarquista, un "cant a l'anarquisme infantil" que reclama el seu alliberament, on Vigo retrata la funció de l'escola com una metàfora del control social i on l'educació és sinònim de disciplina. Un control a mans d'una burgesia que, a través dels seus organismes institucionals inculca un pensament dogmàtic i impulsa unes actituds gregàries als qui no tenen més opció que acatar les normes. La seva obra idealitza aquells éssers que encara no han estat corromputs per les lleis ni les normes que regeixen el món dels adults, aquells que encara són lliures d'esperit i tot els hi és possible, els nens. L'obra de Jean Vigo, sobretot al final, expressa el sentiment anarquista que va portar a tants militants a sabotejar la societat en busca de la llibertat. La ideologia de *Zéro de Conduite* sorgeix de la fidelitat del director a uns sentiments polítics que el van marcar tant com pot marcar la mort a la presó d'un pare que va lluitar fins al final per unes conviccions.

Els joves realitzen la revolta i aconsegueixen fer prevaldre els seus drets com a nens per sobre de qualsevol autoritat. <<¡La guerra està declarada!, ¡avall los mestres!, ¡avall los càstigs!, ¡visca la revolució!>>¹⁰ La llibertat no ha de tenir aturador i ningú té el dret de privar-la a ningú. *Zéro de conduite* és una manera artística i subtil de tornar els cops que els rebuts des de les institucions. Suposa per part de Jean Vigo una manera d'alliberar-se d'una part d'ell mateix i de poder considerar l'assumpte per conclòs d'una manera victoriosa. La prova són els tretze anys que la censura va retardar l'estrena del film.

LES 400 COUPS I L'ARGENT De POCHE, François Truffaut

François Truffaut va passar gran part de la seva infantesa vivint amb la seva àvia. La seva mare, Janine de Monferrand tenia dinou anys quan va quedar-se embarassada accidentalment del jove François i mai va voler tenir el seu fill amb ella per por al refús i les crítiques de la gent per ser mare soltera. Massa ocupada amb el seu ritme de vida, fins que el jove no va tenir vuit anys i la seva àvia era massa gran per ocupar-se d'ell, la seva mare no va permetre visqués amb ella i el seu marit. François Truffaut mai va

¹⁰ Extret de: *Zéro de Conduite*, Jean Vigo (1933)

conèixer el seu pare biològic. El seu cognom prové del seu padrastre, Roland Truffaut. François va assistir poc temps a l'escola perquè el seu mal comportament va fer que l'expulssessin de diversos centres. Aquesta situació, sumada a la mala relació amb els seus pares, el porten a escapar-se de casa, essent castigat amb l'internament en un correccional, del qual també s'escapa. En contra de l'opinió paterna es posa a treballar amb catorze anys i la seva passió pel cinema fa que robi diners al seu avi per fundar el seu propi cineclub. Aquest robatori fa que els seus pares l'ingressin en un centre especialitzat per menors difícils, però André Bazin, un dels crítics i teòrics del cinema més influents de l'època, que Truffaut havia conegut en cercles cinèfils, intervé i el posa sota la seva tutela. És André Bazin qui fa que François Truffaut s'iniciï en el món del cinema, primer com a crític a la revista *Cahiers du Cinema* fundada pel propi Bazin, i més tard com a ajudant en les seves produccions. Així és com Truffaut aprèn l'ofici de cineasta.

Arrel de la duresa dels seus primers anys de vida, Truffaut té una gran sensibilitat pels nens i es preocupa molt pels problemes relacionats amb la infantesa i l'adolescència. Adopta una postura crítica vers el sistema educatiu i fa servir els recursos que li dona el cinema per mostrar unes infàncies problemàtiques i desamparades lligades a la falta d'amor i d'atenció des de l'àmbit familiar. A través del seu cinema, Truffaut assumeix les funcions d'un pedagog i denuncia les mancances d'un model educatiu que cal canviar. Aquest és el motiu pel qual les seves obres sobre aquesta temàtica, entre les quals també hi ha *l'Enfant Sauvage*¹¹, han esdevingut una espècie de manifest educatiu que exposa la dura realitat escolar a França i al mateix temps deixa entreveure, a través de les males actuacions dels docents, mètodes alternatius més vàlids per exercir l'educació¹².

¹¹ *L'enfant Sauvage* descriu un estudi antropològic dut a terme a França al segle XIX. El film narra el cas real d'un noi adolescent d'uns onze anys que va ser trobat vivint al bosc, com un animal. El seu descobriment va causar un fort impacte en la societat de l'època. El jove batejat com a Victor d'Aveyron va ser posat en mans d'un metge per comprovar si era capaç d'adaptar-se a la societat, però no es va aconseguir.

¹² Gispert, Esther. *François Truffaut, Los cuatrocientos golpes*. Ediciones Paidós. 1998 Barcelona.

Les 400 coups

Antoine Doniel és un jove de dotze anys que viu a París amb un padrastre fracassat laboralment i amb una mare que no li fa prou atenció. A l'escola, el seu tutor és un home estricte i autoritari que el té per l'ovella negra de la classe i el castiga a la mínima que hi ha desordre. Amb el pretext de no haver fet els deures, un matí Antoine fa campana amb el seu amic René per anar a divertir-se, però de camí a casa sorprèn la seva mare amb un altre home, fet que no explica al padrastre. Al tornar a classe i per evitar el càstig per l'absència del dia anterior s'excusa dient que la seva mare havia mort, justificació que li costa una bufa davant de tota la classe quan, delatat per un company, els seus pares acudeixen a l'escola. Preocupat pel càstig que l'espera si torna a casa decideix marxar i passa la nit a la fabrica abandonada de l'oncle de René. El dia següent, la seva mare, preocupada perquè no va tornar a casa, torna a buscar-lo a l'escola; aleshores la seva actitud canvia radicalment i es torna carinyosa i comprensiva, fins i tot li promet mil francs si a la propera redacció queda entre els cinc millors de la classe. Motivat per la recompensa, Antoine decideix copiar un escrit del novel·lista francès Honoré du Balzac i el resultat és l'expulsió durant tot el trimestre degut al plagi literal d'un fragment de l'obra. Temorós per tornar a casa després del nou disgust, René l'acull a casa seva uns dies. Antoine roba una màquina d'escriure per revendre-la, cosa que no li surt bé i es veu obligat a retornar-la, però durant el procés és enxampat pel vigilant de seguretat. Els seus pares, farts del seu comportament, no saben què fer perquè Antoine canvi, així que se'n desinteressen completament i tramiten el seu internament en un centre per delinqüents juvenils amb la idea que hi treballarà i aprendrà disciplina. Durant un partit de futbol, Antoine s'escapa del centre i corre fins arribar a la platja tot despistant els vigilants que el persegueixen. Arribat a la platja, admira la immensitat del mar un cop aconseguida la llibertat que tant desitjava i mira la càmera d'una manera que interpel·la els espectadors: quin serà el futur d'aquest jove?

Els interessos de l'escola i els del jove Antoine estan molt allunyats. Malgrat no manifestar interès a classe, demostra una gran passió per la literatura i el cinema. Són aficions que manté en secret perquè el seu pare no té ben considerat el cinema i perquè el sistema en general no està prou desenvolupat per fer un seguiment adequat dels interessos i les necessitats de cada alumne. La tràgica situació d'Antoine ve provocada, en part, per les seves bones intencions. És un noi amb bon cor que malgrat tot estima als seus pares, però la feina de no decebre'ls és més difícil cada dia. Per

això pren la decisió de marxar amb la idea de guanyar-se la vida sol, no vol seguir causant més problemes als seus pares perquè tot el que fa acaba en fracàs. Aquest relat, com la majoria d'obres de François Truffaut, conté diversos elements autobiogràfics i podríem considerar que Antoine Doniel encarna el seu *alter ego*, de manera que és complicat establir on acaba Truffaut i on comença Antoine. Un dels fets que més profundament van marcar a Truffaut va ser la mort de la seva mare, representada a través del matricidi fictici que s'inventa Antoine per justificar la seva absència. De la mateixa manera, tant el pare del cineasta com el d'Antoine no són els pares biològics.

La realitat escolar que ens mostra *Les 400 coups*, està representada per mestres que inculquen uns valors rudimentaris fonamentats en uns valors i una cultura tradicional utilitzant mètodes dictatorials. La metodologia del mestre d'Antoine, sobrenomenat Petites Feuilles¹³ és dogmàtica i autoritària, es fonamenta en la paraula única i la memorització de continguts. La seva relació amb els estudiants és de superioritat, de manera que els alumnes no tenen més remei que acceptar la seva posició inferior. Veiem com el mestre se situa dalt de la tarima per establir contacte visual amb tothom i tenir el control absolut de la classe, es dirigeix a l'alumnat severament i tractant-los de "vostè", de manera que crea una barrera tant a nivell físic com afectiu entre ell i la resta. A l'hora de resoldre qualsevol situació problemàtica prevalen els crits i els càstigs desmesurats en comptes de l'argumentació i el raonament per evitar que es torni a repetir. El professor només sembla preocupat per fer complir les regles que imposa. Dins l'aula les pautes comunicatives estan monopolitzades per la figura del docent, els alumnes només poden parlar quan se'ls ordena i no quan tenen coses interessants per dir o preguntar. La transmissió del saber funciona de manera unidireccional i jeràrquica, el professor és qui posseeix tot el coneixement i té l'autoritat suficient per transmetre'l als alumnes, vistos com a éssers incivilitzats que no saben res i han de reverenciar les explicacions acceptant-les com un dogma. El fet de vetar la paraula protegeix al professor de preguntes incòmodes i hipotètiques manifestacions d'agressivitat o d'insubmissió. Aquesta estratègia provoca que els joves reaccionin d'una manera passiva i monòtona, arribant a desconnectar per alliberar la ment. D'altra banda, la memòria esdevé una font suprema de coneixement que s'ha de cultivar, per això el professor fa que s'aprenquin els texts fins arribar a la repetició mimètica amb tots els

¹³ És un sobrenom. En el treball l'anomeno així perquè el nom real no apareix.

punts i comes Aquests exercicis són els més practicats i valorats. Dins del mètode pedagògic de Petites Feuilles no hi té cabuda la improvisació o la originalitat, no té presents les diferències individuals de cada alumne ni els seus coneixements o experiències prèvies, així com les seves necessitats.

En un fragment del film, veiem com el professor es lamenta exclamant: *¡Ah, que bonica que serà França d'aquí deu anys!* Aquestes paraules adquireixen un valor premonitori ja que deu anys després els estudiants universitaris francesos surten al carrer per protagonitzar una de les revoltes socials més sonades del segle XX. En una societat que es troba en vies d'industrialització i en canvi constant, l'escola ocupa un lloc molt important. Es comença a veure que la seva funció ha canviat i que suposa un pas necessari cap a la promoció social. Els pares d'Antoine es lamenten de no haver tingut gaires opcions d'estudiar degut als evidents problemes de subsistència, i aconseguir que el seu fill pugui valdre's per ell mateix és un repte important per la família ja que significaria pujar de categoria i ascendir en l'escala social. D'altra banda, els drets de l'infant no estan gaire desenvolupats i els adults no tenen una bona relació amb els nens i els adolescents, els consideren "petits monstres" que es porten malament i que no saben res de la vida. Els adults creuen que pel fet de ser-ho la seva opinió val molt més i que poden decidir lliurement el destí dels seus fills sense tant sols demanar-los l'opinió¹⁴.

L'argent de poche

Amb aquesta obra Truffaut culmina la seva trilogia dedicada a la infància. L'obra ens situa a Thiers, una petita ciutat francesa ubicada a la regió d'Alvèrnia, on François Truffaut ens mostra les aventures d'un grup de nois d'entre vuit i dotze anys que van a la mateixa classe. A més de mostrar com es relacionen dins l'aula i entre ells, el director aprofundeix en les seves vides quotidianes i en les relacions amb les famílies. L'acció principal de *L'argent de poche*, distribuïda a l'estat espanyol amb el títol de *La piel dura*, gira al voltant de dos nens, en Patrick i en Julien. El primer es responsabilitza d'un pare que no el pot cuidar perquè té la mobilitat reduïda i va amb cadira de rodes; el segon viu en una barraca completament insalubre i és víctima dels maltractaments físics propiciats per la seva mare alcohòlica. En Julien gairebé sempre està sol i li costa relacionar-se amb els companys, no juga amb ells i els altres el consideren un noi rar.

¹⁴ Gispert, Esther. *François Truffaut, Los cuatrocientos golpes*. Ediciones Paidós. 1998 Barcelona.

Quan torna a casa sap que l'esperen crits i mals tractes, fa tots els possibles per no estar-hi. És un nen que no té res, i per tant, no té res a perdre, raó que explica el robatori de la caixa de plomes estilogràfiques d'una botiga o la tracamanya que elabora per colar-se al cinema sense que se n'adoni la vigilant. La vida el colpeja durament i ell ha de sobreposar-s'hi per sortir-se'n, té la pell dura.

A partir d'aquests dos personatges es van formant les diverses trames secundàries amb els altres companys. Tots els altres nens es van presentant a mesura que es desenvolupa la pel·lícula i que interaccionen entre ells, com la Sylvie o en Bruno. Els infants del film viuen en un món que no acaba d'encaixar amb la complexitat del món adult que els envolta i que tampoc fa tot el necessari per sobrepassar el mur de la incomprensió que els separa. La majoria d'adults de *L'argent de poche* són autoritaris i no intenten entendre els seus fills, només pensen en el seu propi benestar i en els seus interessos sense tenir en compte la opinió dels més petits; un exemple el podem trobar a l'escena on els pares de la Sylvie marxen a sopar al restaurant i la castiguen deixant-la sola a casa, tancada per negar-se a guardar la seva bossa desgastada en forma d'elefant on hi té les seves coses. Sylvie, per venjar-se, agafa el megàfon del seu pare, que és cap de policia, i comença a cridar per tot el veïnat que té gana i que està sola. Amb aquesta acció aconseguix la col·laboració de tots els veïns de l'escala que li fan arribar un cistell ple d'aliments, donant una imatge funesta dels seus progenitors. En aquest sentit hi ha una excepció, la mare del millor amic de Patrick és una dona molt maternal, afectiva i tendra, que es preocupa del seu fill cada matí desitja al seu fill que passi un bon dia i li demana que s'esforci. La figura d'aquesta dona encarna el paper de la mare que Truffaut mai va tenir, un dels traumes que van marcar la seva vida i apareix en diverses ocasions en les seves pel·lícules.

La relació entre alumnes i mestres és llunyana. Veiem com Bruno recita sense entonació, inflexions de veu ni gestos *L'Avar* de Molière, fent veure que, malgrat saber-se el text de memòria, no ha entès res. La mestra Chantal Petit li demostra la manera correcta de recitar-ho, però Bruno segueix igual. No és fins que la professora Petit és interrompuda per un professor i surt de classe que Bruno es posa a recitar novament la poesia fent una actuació impecable digne d'un actor davant la resta de la classe. A l'aula els nens no volen mostrar del que són capaços de fer ni volen les lloances dels mestres perquè això per ells és un equivalent a fer el ridícul. En aquest cas, podem considerar que Bruno surt victoriós de "la batalla" i és com si s'hagués burlat de la mestra. Això no obstant, hi ha un contrast evident entre el professor Richet i la

professora Petit; Richet és un mestre molt humà, es mostra empàtic, flexible i comprensiu, entén quin ha de ser el rol del professor amb els nens i com se'ls ha de tractar; per aquesta raó i aprofitant el desafortunat cas de Julien Leclou, el jove maltractat per la seva mare, es dirigeix així als seus alumnes:

«Volia dir-vos que si vaig escollir l'ofici de mestre va ser perquè guardo un mal record de la meva joventut i perquè no m'agrada la manera en que es tracta als nens. La vida no és fàcil, és dura, i és important que apreneu a fer-vos forts per poder fer-li front. Fer-vos forts, no ser insensibles. Per alguna mena d'estrany equilibri, aquells que han tingut una infantesa difícil estan generalment més ben dotats per fer front a la vida adulta que aquells altres que han gaudit de protecció o d'un excés d'afecte. És una espècie de llei de compensació. Més endavant tindreu fills, i espero que vosaltres els estimeu i que ells us estimin. En realitat, ells us estimaran si vosaltres els estimeu. Si no, traspassaran el seu amor o el seu afecte, la seca tendresa, a altres persones o coses. Perquè la vida està feta d'aquesta manera: no podem viure sense estimar ni ser estimats». Qui parla és el professor Richet però realment és Truffaut qui s'expressa a través seu per demostrar que la seva infantesa també va ser bastant complicada.

La manera de procedir de la professora Petit, en canvi, és estricta i autoritària. Es preocupa més per les coses relatives a l'ordre de la classe i el temari que pels seus alumnes. No mira més enllà ni intenta entendre'ls, raó pels quals ni tant sols se n'adona de l'evident cas de maltractament infantil en que es troba Julien, que li no s'interessa per a res i s'adorm a classe, a més porta la mateixa roba cada dia i va brut.

Una de les escenes més transcendents de *L'argent de poche* és la caiguda del petit Gregory, de la que en surt sa i estalvi. Posteriorment, l'esposa del professor Richet fa una profunda reflexió on contrasta la manera de ser dels adults i la dels nens. Diu que els infants són durs com una pedra perquè topen amb la vida sense fer-se mal degut a que tenen el cor tendre i la pell dura. Per això son tant forts i assimilen les coses millor que un adult, que al perdre la innocència i la espontaneïtat se li endureix el cor i se li estova la pell¹⁵. Truffaut en aquesta pel·lícula denuncia l'actitud dels adults vers els infants. Els adults governen el seu entorn sense tenir en compte els més joves, no els tracten com si fossin persones i creuen que pel fet de ser adults tenen el dret de menysprear o inculcar sentiments de por i culpabilitat a les generacions posteriors,

¹⁵ Luis Arrieta Erdozain (2006). La piel dura (*L'Argent de poche*, 1976) de Francois Truffaut. <https://cineclubviena294.wordpress.com>

considerades ignorants per la seva curta vida i falta d'experiència. En aquest sentit s'aborda una qüestió tant important com el dret a vot. El professor Richet afirma que si els alumnes poguessin votar els polítics concedirien als infants el protagonisme que no tenen i farien tots el possible per guanyar el seu vot. D'aquesta manera els més petits no serien oblidats i podrien lluitar perquè s'implementessin millores en el sistema educatiu i tenir més drets.

Una de les millores en el sistema educatiu que queda reflectit a la pel·lícula és la llei Haby de 1976 que promou la "classe única" on tots els alumnes formen part d'un mateix grup heterogeni mentre cursen l'educació primària. Si comparem *Les 400 coups* amb *L'argent de poche* veiem que l'educació segueix essent eminentment autoritària, però en el primer cas no surt representat cap mestre implicat en cos i ànima amb els nens, més aviat al contrari. En canvi, a la segona hi ha el professor Richet. Tanmateix, és possible que el mètode educatiu no hagi canviat gaire en els disset anys d'espai entre les dues obres ja que podem observar que els exercicis de memorització segueixen essent importants, tant com el coneixement dels autors clàssics de la literatura francesa.

Podem trobar una similitud entre els casos de Victor d'Aveiron de *L'enfant Sauvage*, Antoine Doniel de *Les 400 coups* i Julien Leclou de *L'argent de poche* perquè els tres s'enfronten a condicions adverses que aconsegueixen superar gràcies seu instint, tot i que les seqüeles físiques i emocionals que tenen els marcaran durant la resta de les seves vides. El paper deficitari de l'administració també queda ben reflectit en aquestes tres obres ja que en el cas de Victor d'Aveiron és l'administració francesa qui decideix el seu estat mental i el posterior destí del jove; els desitjos d'Antoine de fer la vida sol es veuen frustrats per la intervenció de la policia i el seu internament al centre; i el destí de Julien Leclou està condicionat per l'actuació dels serveis socials, que el col·locaran en una família on serà estimat i cuidat com cal, en aquest últim cas, és preferible que hi intervingui l'Estat.

ÇA COMMENCE AUJOURD'HUI, Bertrand Tavernier

Bertrand Tavernier juntament amb la seva filla Tiffany i el seu marit Dominique Sampiero són els creadors del guió d'aquesta pel·lícula. *Ça commence aujourd'hui* es basa en les experiències de Sampiero, que va ser professor d'una escola ubicada en una localitat rural del nord de França durant més de 20 anys. La pel·lícula ens ubica al poble de Hernaing a finals de la dècada de 1990, un

antic poble miner que es troba de capa caiguda degut a l'enorme especulació que es va fer del territori una vegada van haver-se esgotat tots els recursos minerals per explotar. De la força de treball que havia donat de menjar a la generació anterior (de la qual els pares del protagonista en formen part) s'ha passat a l'actual situació d'atur dels seus habitants. Hi ha moltes famílies del barri que estan en una situació alarmant i s'han vist arrossegades a la misèria, al consum habitual l'alcohol i la insalubritat dins les seves pròpies llars.

Daniel Lefevre és el director i professor d'un centre escolar d'educació infantil del poble, una regió deprimida del nord-oest de França. La seva vocació per educar als nens ve donada perquè cap dels seus progenitors va tenir una educació digna, per aquesta raó fa tot els possibles per augmentar els nivells d'educació i intenta involucrar als pares dels alumnes en la missió de l'escola. Durant el seu dia a dia, a més de les múltiples qüestions relatives a l'escola també atén personalment els casos més greus de desestructuració familiar, intenta actuar com els serveis socials pel seu compte. És un lluitador voraç que entén la seva feina com una intervenció social més enllà dels murs de l'escola, però el seu afany i dedicació es veuen frustrats per la jerarquitització de l'aparell administratiu que no permet que vagi més enllà de les seves responsabilitats de director. Sempre atent a tot, actua i es preocupa pels seus alumnes i pels problemes de les famílies, s'enfronta als assistents socials i a l'alcalde per denunciar i exigir millores per la situació de marginalitat viscuda per la gent del poble. Hi ha pares que no tenen recursos ni són capaços d'aconseguir una feina per poder tirar endavant els seus fills i procurar-los el benestar que es mereixen, amb els serveis adequats. Molts d'ells estan immersos en profundes depressions causades pel buit existencial i econòmic de les seves vides i es troben en un punt en que no poden fer res per evitar la caiguda imminent. Aquestes famílies són alhora víctimes de les polítiques neoliberals dels seus governants que donen prioritat a les polítiques econòmiques per sobre de les polítiques educatives i sanitàries, retallen els pressupostos i implementen mesures burocràtiques de control, cosa que fa que es destinin menys recursos a les escoles i a tot allò que hi fa referència, com el abonaments pel menjador, a causa dels quals dos nens hi perden l'accés i es queden sense menjar. L'ajuntament no té recursos i els serveis socials són cada vegada més

deficients; a la regió són quatre puericultors per més de quatre mil persones, hi ha tres-centes famílies amb problemes i un metge per cinc mil nens¹⁶. Van escassos de personal i els és impossible atendre totes les famílies en risc d'exclusió social. La nova puericultora, en veure el gran compromís i heroïcitat en les accions de Lefevre, un director que per la seva dedicació destaca per sobre dels altres, decideix ficar-hi cullerada i alleugerar els tràmits per la revisió mèdica obligatòria dels quatre anys que alguns dels nens ja haurien d'haver fet fa temps. Els nens són els éssers més indefensos, els que paguen les conseqüències de la degradació econòmica de la zona i la mala gestió dels recursos per part de l'administració pública, que mira cap una altra banda. El futur d'aquests nens està condicionat des del néixer, la mala situació que tenen a casa com a conseqüència de la situació social i econòmica els porta a la deixadesa i a la falta d'adaptació. Són nens mancats d'un bon model a seguir i a mesura que vagin creixent estaran més perduts. Ni tant sols els professors tenen la esperança que arribin a ser algú a la vida o que cursin estudis superiors, inevitablement si ningú hi posa remei el seu destí serà el mateix que el dels seus pares. Davant d'aquesta situació, els mestres, des de la seva posició només poden donar-los-hi amor i encarregar-se de fer-los feliços mentre estan a les seves mans, procurar que gaudeixin de la infantesa i dels somnis de la millor etapa de la vida. Es tracta de retardar el màxim possible el fet que es facin grans, perquè ja tindran temps de patir i topar amb la dura realitat que els espera, una realitat que ja des de ben petits els colpeja fort. Es cas més evident és el de Letícia, la mare dels quals es alcohòlica i només té problemes. La situació va a pitjor quan li arriba una notificació de desnonament, la desesperació per no poder pagar les factures i evitar que la facin fora de casa la porta a acabar amb la seva vida i la dels seus dos fills petits.

El missatge principal que es vol transmetre és que l'escola té responsabilitats socials. A part de la seva funció d'educar també té un compromís amb els membres de la comunitat ja que són part d'un projecte que va més enllà de les normes administratives. Ha d'assumir la funció de modificar les actituds bàsiques i de millorar la vida de la seva comunitat, preocupar-se pel benestar social dels alumnes i les seves famílies, acollir i integrar a infants de diferents ètnies i eliminar les barreres físiques i culturals; s'ha d'exigir a les administracions públiques que

¹⁶ Extret de: *Ça commence aujourd'hui*, Bertrand Tavernier

facin front a les seves obligacions, perquè encara que l'escola tingui responsabilitats socials, no pot canviar la societat ni solucionar tots els problemes que se li plantegen.

El tema de la obligatorietat de l'ensenyament també es troba present a l'obra. Tavernier no qüestiona el dret dels infants a saber llegir, escriure o pintar, d'allò que dubta és del potencial de l'escola per ajudar a aconseguir a aquests nens una bona posició dins la societat. Veiem com Daniel Lefevre exigeix als pares que portin als nens a l'escola perquè no vol que acabin compartint el mateix destí, tot i que sap que s'equivoca; sap que, per les circumstàncies aquests nens tindran una vida difícil, però al menys, mentre estiguin entre les parets de l'escola i sota la responsabilitat dels mestres, on tots són iguals, tindran temps de ser nens i evadir-se de la realitat que els espera fora. L'escola sembla ser l'únic lloc on es lluita pels drets dels infants.

Ça commence aujourd'hui, en tan que la seva funció com a cinema social, posa a la vista dos problemàtiques candents en la política francesa, d'una banda la precarietat dels serveis socials, i de l'altra, la dificultat que suposa pel govern complir els seus deures i obligacions en matèria d'educació, així com l'atenció de les famílies més humils. Des del punt de vista de Bertrand Tavernier, aquestes zones tant inestables i gairebé oblidades de les geografies de molts països, en aquest cas França, són les més importants del món perquè representen la societat d'una manera més fidel. Pensa que els "herois més interessants" es troben entre la gent ordinària i són aquells que no apareixen als mitjans de comunicació. El fet d'estar totalment monopolitzats pels poders superiors de l'Estat, els mitjans han de donar una imatge de seguretat i estabilitat per fer creure al país que tot va bé. L'obra es presenta amb una clara intenció de denúncia i posa en entredit les carències del sistema educatiu i societat francesa, amb les seves desigualtats, pobresa i abandonament. *Ça commence aujourd'hui* ens fa comprendre que cada dia és un món on tot està sempre per començar¹⁷, és un lluita constant de la mateixa gent per les mateixes frustracions i amb els mateixos resultats.

¹⁷ Hoy no empieza todo, pero... (2000) Aula de Innovación Educativa. Revista Aula de Innovación Educativa 90.

ÊTRE ET AVOIR, Nicholas Philibert

“En Francia tenemos un dicho: "Le chemin se fait en Marchant"; se hace camino al andar. Y que, para bien o para mal, es como tiendo a trabajar como cineasta. Hago mis documentales desde una posición de ignorancia y curiosidad. Necesito tener un punto de partida, pero no necesito un mapa; no necesito saber el destino final. De esta manera, la película es una invitación. Está diciendo: ven conmigo y vamos a ir a ver lo que está sucediendo. Podríamos perdernos, pero eso está bien”¹⁸ (Nicolas Philibert)

Être et Avoir és una obra documental que mostra la vida d'una petita classe de dotze alumnes en una escola unitària francesa situada en un poblet de la regió de l'Alvèrnia (la mateixa regió on transcorre *L'argent de poche*), al llarg de tot el curs escolar. El mestre Georges Lopez, després dels seus 35 anys de docència comença el seu últim curs abans de jubilar-se. Prové d'una família humil, el seu pare era un camperol andalús que va emigrar a França per treballar a la construcció i el seu major desig va ser donar un futur millor al seu fill perquè no hagués de treballar la terra com ell. L'escola està situada en un entorn purament rural on cada matí els ramats pasturen pel camp i la furgoneta de l'escola passa a recollir els alumnes per casa seva. L'ambient de l'aula és molt tranquil i propici a l'estudi, la franja d'edat dels nens que hi estudien és de quatre a onze anys i la manera d'ensenyar del mestre és bastant diferent al que se sol trobar a les escoles de l'àmbit urbà. Georges promou l'ensenyament mitjançant el descobriment i la comprensió de les relacions humanes, no només entre ell i els alumnes o els alumnes entre si, sinó també entre les famílies, que tenen un paper transcendental en l'educació dels fills. Un exemple el podem trobar quan Julien és a la cuina fent deures de matemàtiques supervisat per sa mare, el tiet, el seu pare i el fill gran, donant a entendre que en l'educació és tant important la figura del personal docent com el suport de la família.

¹⁸ C, Andreu; P, Carreres. *Enseñar a ver, aprender a ser . Nuevas experiencias de educación para la salud a través del cine*. Dirección General de Salud Pública (2005). ISBN 84-96223-96-5

Es fomenta l'aprenentatge a través del descobriment i la atribució de sentit de les coses que els envolten des de la mateixa realitat¹⁹. Georges és molt proper als alumnes i hi té un tracte molt personalitzat, s'interessa per allò que els preocupa i els intenta donar solucions per ajudar-los en tot el que pot perquè vagin per bon camí i puguin tirar endavant sols. Per aquesta raó, coneix molt bé les característiques de cada nen i en sap els punts forts i els punts que cal treballar per millorar. Dins l'aula es respira un clima de calidesa i protecció, tots els nens s'ajuden entre ells. Georges estimula als més grans atorgant-los responsabilitats i fent-los sentir part important perquè tot funcioni adequadament, s'encarreguen de donar un cop de mà als petits en tot allò que encara els costa. Han de donar un bon exemple ja que són un punt de referència per tothom, per això quan els dos nois més grans entren en conflicte, el professor els agafa i, tot i presentar una posat estricta i un to de veu ferm, manté pacientment una xerrada amb els dos implicats per analitzar l'arrel del problema i trobar una solució per tal d'evitar que torni a succeir. Fa que s'adonin perquè han actuat malament i que es posin a la pell de l'altre per arribar a una mútua comprensió i sufocar el problema. La dedicació de Georges Lopez és completa i digne d'admirar, instrueix totes les matèries des de la lectura fins a les matemàtiques i malgrat tenir diverses edats barrejades a classe, la convivència és totalment viable dins el mètode educatiu que ell proposa. No és una educació feta a la mida de cada estudiant però que aquest de tracte tant directe i personalitzat amb l'alumnat contribueix molt al seu desenvolupament individual i a trobar solució als problemes que puguin tenir a qualsevol nivell.

L'objectiu de Philibert a l'hora d'elaborar aquest documental va ser l'apropament objectiu a una classe sense unes idees prèvies clares. Volia allunyar-se de tota demagògia o intent de didactisme, simplement volia apropar-se al dia a dia dels nens d'una escola ubicada en un entorn rural actual francès, però posant especial atenció a la figura del docent com element central de la classe i de la pel·lícula. Partint d'aquesta base, el fet de no tenir res preestablert deixa pas a la immediatesa, que fa que tant els alumnes com el professor s'expressin davant de la càmera d'una manera més natural i més propera que si s'agafés com a punt de sortida un guió. Amb això s'aconsegueix que cada moment de la pel·lícula sigui

¹⁹ Revista Complutense de Educación Vol. 18 Núm. 2 (2007) 211-217

únic i irrepetible, un instant de vida en aquesta escola. El que veiem no és la representació d'un dia d'escola, sinó un dia d'escola real. El que pretén el director, més enllà de l'experiència cinematogràfica, és l'experiència humana; d'aquesta manera, *Être et Avoir* no s'ha de veure com un documental que mostra la manera adequada d'ensenyar sinó de quina manera un professor en concret crea i estimula el coneixement, i com els seus alumnes desenvolupen les ensenyances que ell estableix. Els mètodes del professor de vegades semblen obsolets, tot i això, l'entorn en el qual es desenvolupa el documental també ho sembla. En el món actual on preval el paisatge urbà, hi ha una petita comunitat rural on s'aixeca un món aferrat al passat i sense intencions de desenvolupar-se a nivell tècnic ni industrial. Això no obstant, l'entorn no es presenta de manera hostil ni d'una manera que impedeixi el desenvolupament dels nens, ni com un destí campestre idíl·lic, simplement com una escola on Georges López imparteix classe a un grup reduït d'alumnes. En aquest cas l'entorn rural i apartat del món pren una gran rellevància en tant que tots els implicats són com una gran família, amb una proximitat i un sentiment que en un entorn més ample no seria possible. Els dos espais principals al voltant dels quals s'organitza l'acció són l'escola i l'àmbit familiar, però aquests dos llocs no es presenten de forma antagònica sinó més aviat complementària, un és la consecució de l'altre perquè dins l'aula sovint s'aborden ensenyaments més típics de ser ensenyats a l'espai familiar, i a casa se segueix la instrucció educativa, quedant clar que per un bon desenvolupament educatiu és tant important el que s'ensenyava a l'escola com la continuació i posada en pràctica amb la família. Es veu com els familiars de Julien intenten aportar la seva experiència personal en el l'aprenentatge mentre fa els deures, de seguir de prop allò que fa per poder-lo ajudar. S'estableixen doncs, no només dos àmbits espacials sinó dos àmbits educatius que persegueixen l'objectiu del desenvolupament educacional de l'infant, dos llocs molt vàlids per la seva evolució com a persones malgrat trobar-se en medis diferents.

No és estrany que Georges sigui molt més que un professor pels nens, és una persona molt important al que tothom respecta enormement per les seves qualitats i per predisposició que té amb tots els alumnes. És representat com un model que no sols ensenya a llegir, escriure o comptar sinó que també instrueix en coses que són més típiques de l'àmbit domèstic, com aprendre a fer una truita. El professor actua com a vincle entre els nens i el món en que viuen, els treu a

jugar amb la neu i fa de mediador amb les disputes, és un model en tot. Els seus mètodes són pacients i tranquils, i encara que estigui dels nervis sempre manté la calma i la serenitat. Les discussions i els malentesos, entre alumnes i professor o alumnes entre ells se solucionen amb paraules amistoses i reconciliadores, sense crits ni càstigs, sense treure importància a l'assumpte ni fer-los sentir malament però fent-los veure que han actuat malament i mostrant-los com actuar millor. L'actitud de Georges quan ensenya a llegir o a respectar-se mútuament és la mateixa ja que per ell tot forma part d'una sola cosa: arribar a la ment dels nens a través del cor. No serveix de res que sàpiguen restar si no saben estimar-se i respectar-se entre ells. D'aquí ve que l'escola es presenti com una segona casa, un lloc on s'aprenen actituds i aptituds que afavoreixen el desenvolupament personal del nen i determinaran la seva manera de ser en el futur.

“Aunque aún existen unes 7000 escuelas de ese tipo en Francia, lo cierto es que ahora son una minoría y sin duda, con el tiempo, tenderán a desaparecer. Sin embargo, no traté de centrar la película en lo pintoresco, en la nostalgia, en un mundo caduco. Todo lo contrario, estoy convencido de que en ello podremos encontrar elementos de reflexión para construir la escuela del mañana. Además, más allá del contexto de la escuela rural, quise mostrar el acto de enseñar en su esencia, algo universal”²⁰ (Nicolas Philibert)

ENTRE LES MURS, Laurent Cantet

Inspirada en la novel·la de François Bégaudeau (professor, escriptor i protagonista del film) *Entre les Murs* és un reflex del context escolar francès actual i descriu les seves experiències com a professor de llengua en una classe de quart curs al centre educatiu François Dolto, situat en un barri marginal de les afores de París; però els conflictes entre alumnes i docents que es mostren es podrien donar a qualsevol comunitat marcada per la segmentació social i cultural. La pel·lícula comença a l'inici del curs escolar, amb una reunió de l'equip docent advertint als companys sobre els alumnes que tindran el proper curs. A la classe del professor François Marin hi conviuen alumnes procedents de diferents ètnies i cultures, molts d'ells són fills de pares emigrats d'Àfrica que busquen una vida

²⁰ De Bonnel, Marie; Louvert, Anne-Catherine, *Cinc films de Nicolas Philibert*. Ministère des Affaires étrangères, bureau du documentaire. France 2002. ISBN 2-11-093928-1

millor per ells i pels seus fills. La majoria tenen una situació familiar complicada relacionada amb les problemàtiques que comporta el fet de marxar del propi país, dificultats que van des del desconeixement de la nova llengua i la consegüent falta de comunicació o les barreres que suposen la burocràcia i l'administració per afavorir la integració i les ajudes econòmiques a les famílies que més les necessiten. Dins de l'aula no hi ha un bon ambient de treball perquè els alumnes no s'esforcen per aprendre, dificulten molt la tasca del professorat impedit avançar en les explicacions. Per molts, l'escola és considerada una entitat que els barra el pas i els treu la llibertat <<Vaig intentar donar una sensació de presó, perquè crec que és el que senten la majoria dels nois a l'entrar cada dia a la institució²¹>> (Laurent Cantet)

Els adolescents d'*Entre les murs* causen disputes constantment, cosa que provoca la desesperació dels docents, que afirmen haver intentat tot tipus de mètodes per reduir els efectes de l'entorn dins l'aula i fer que els alumnes mostrin algun tipus d'interès, però no ho aconsegueixen, perquè els escolars no creuen que l'educació els permeti canviar la seva situació social. Tot i constituir un grup heterogeni pels seus orígens, són homogèniament iguals pel que fa les seves accions i reaccions contra l'autoritat representada pels professors i la institució educativa, que són vistos com un mur que no els permet desenvolupar-se lliurement lluny de l'escola i els barra el pas.

La gran part dels conflictes tenen lloc a causa de les diferències lingüístiques i ètniques, fet que provoca molta segregació entre els companys i fa que una petita discussió pugi de to fins que entren en joc els insults personals i els menyspreus per causes culturals. Els joves provenen de famílies sense mitjans que han tingut una vida dura i sense possibilitat d'ascendir en l'escala social, per això ells no esperen tenir un futur millor i els és tot indiferent, només van a classe a riure i a passar l'estona amb els companys, ignorant completament el professorat. Inadaptats socialment, la seva realitat personal i el context que els envolta no els permet ni pensar en fer estudis superiors.

L'exemple de Souleymane és molt il·lustratiu. Aquest jove sol ser bastant insubordinat i no acostuma a agradar-li res del que es fa a classe, però demostra

²¹ Mangeot, Philippe. *Diàleg entre Laurent Cantet i François Bégaudeau*. Extret de: <http://www.golem.es/laclase/director>

uns grans dots per la informàtica i s'anima quan el professor li diu com li pot quedar millor la feina. A casa però, com indica la seva mare utilitzant-lo de traductor durant la reunió amb l'equip disciplinari, a casa és molt responsable i participatiu, ajuda cada dia als seus germans a fer els deures i s'ocupa molt de les coses de la llar i de la seva mare, que no parla el francès. En Souleymane no es porta malament perquè sí, la seva situació familiar és complicada i li impedeix tenir un bon seguiment de les classes, no té ganes d'aprendre coses que considera inútils perquè no l'ajuden en les tasques del seu dia a dia ni amb els problemes socials que té la seva família, per aquesta raó, davant de la obligatorietat d'anar a l'institut la seva actitud és de desinhibició i alliberament mental. Però les expulsions per mala conducta es transformen en una expulsió definitiva que provocarà la seva deportació a Mali. Una de les reflexions que penso que es pot extreure del film és que l'escola en tant que entitat educativa ha de deixar de veure els alumnes com a simples "casos" i tenir l'obligació de procurar pel seu benestar social, no només limitant-se a fer complir les lleis i procediments establerts sinó entenent l'origen dels seus problemes per fer-los millorar com a persones.

Com s'ha dit, la llengua és un element en el qual se centren bona part de les disputes. El professor Marin està obligat a mesurar molt bé les seves paraules per no caure en connotacions ideològiques inadequades, ja siguin racistes, sexistes o de qualsevol tipus. Ha d'escollir les paraules justes per estimular però també per imposar l'ordre, i per aconseguir-ho ha de conèixer el llenguatge dels joves per intentar que trobin el sentit exacte que ell vol expressar a cada acte comunicatiu. En tant que tret identitari, el llenguatge és allò que els representa a cada un i els fa ser qui són. Tots tenen la llengua francesa com a llengua comuna, però com a llengua materna conserven la dels seus pares, que encara tenen les tradicions del seu país d'origen molt arrelades dins seu i les transmeten als seus fills perquè les segueixin, per aquestes raons cap d'ells se sent francès, identificat amb França ni amb les seves costums; però tampoc se senten part de les seves terres d'origen perquè la majoria d'ells ni tant sols hi ha estat mai. Per tant, no saben d'on pertanyen ni se senten d'enlloc. La seva existència està condicionada d'una banda per la frustració de formar part d'un país les lleis del qual no els acaben d'integrar del tot, malgrat formar part de la segona o la tercera generació d'immigrants establerts a França, i de l'altra, per tradició esmentada, que tampoc

correspon al seu estil de vida actual, condicionat i regit per les lleis d'un sistema que no els reconeix i els manté estancats a la marginació.

Les escenes del final són molt representatives. Quan François pregunta què han après durant el curs Esmeralda diu que no ha après res a l'aula però que a casa ha llegit *La República* de Plató, que és de la seva germana, estudiant de dret a la universitat. S'entén que la seva germana ha aconseguit superar la vida del suburbi i s'encamina cap a un futur millor, però no sabem com, ni tampoc si Esmeralda aconseguirà seguir els seus passos. El sistema capitalista ha provocat que el valor d'una persona sigui equitatiu als béns que posseeix i condemna a la misèria a qui no té res, encara que la seva capacitat intel·lectual sigui gran, perquè llegir i entendre Plató a secundària demostra unes aptituds dignes d'admirar. D'altra banda, el cas la noia que s'apropa al professor i li confessa que ella no ha après res de veritat, que no ha entès els continguts que s'han treballat a les assignatures és igualment de preocupant, aquesta noia possiblement tingui algun tipus de dificultat en el seu procés d'aprenentatge però ningú se n'adona perquè no és possible fer un bon seguiment de tots els alumnes. Ella no es veu capaç de fer una formació professional perquè té vergonya que la gent pensi que és una ignorant. Una de les carències del sistema educatiu francès és el mal funcionament del sistema d'orientació i la seva dificultat per detectar els problemes i necessitats dels alumnes.

Laurent Cantet entén que la gran part dels conflictes de la societat actual es reflecteixen a l'educació, que com he dit amb anterioritat, no pot solucionar tots els problemes socials. Aquesta raó és la que el porta a explorar les tensions de la societat multiètnica en la que viuen els adolescents d'un institut. El director planteja les dificultats d'ultrapassar la lògica que impera entre les parets de la classe i tracta de transmetre les inquietuds i dificultats que tenen els estudiants més enllà de l'escola, des del món que ells viuen. *<<Volia fer justícia a tota la feina que es desenvolupa a les escoles. En una classe, la intel·ligència sempre està en joc, inclús en els malentesos i els enfrontaments. Volíem mostrar-ho cada vegada que rodàvem una escena. En els intercanvis entre alumnes, entre professors, entre professors i alumnes es fan preguntes, s'entenen, s'intercanvien idees. Apostar per la intel·ligència correspon de manera particular i poc ortodoxa en que*

François exerceix la seva professió>>²² Cantet valora molt positivament la tasca educativa de François perquè és un professor que s'arrisca amb els alumnes i els pot arribar a posar en situacions incòmodes, però també a la inversa, i en aquests casos, com s'ha vist, pot fracassar. El curs escolar s'ha acabat i amb ell sembla que també acabin tots els problemes que l'envolten, però el curs vinent tot serà exactament igual que l'anterior, amb les mateixes situacions i disputes per les mateixes raons. L'únic lloc on sembla que hi a una certa harmonia entre professors i alumnes, allà on es poden arribar a entendre millor és en el camp de futbol. El partit que confronta els dos bàndols de l'escola és la sola escena de tota la pel·lícula on es detecta una relació de complicitat per part dels dos equips, és on sembla que són realment feliços.

LES HÉRITIERS, Marie-Castille Mention-Schaar

A l'inici de la pel·lícula es posa en contraposició els límits d'un diàleg al voltant de dos principis igual de sòlids: el dret de llibertat d'expressió i el principi de laïcitat a través d'un conflicte molt present dins el sistema educatiu francès, el tema del vel. Una alumna que durant els anys d'escolaritat ha complert la llei i no l'ha portat, ara, havent aprovat el la selectivitat no li donen el títol perquè ha vingut a buscar-lo amb el vel posat. Tot i haver acabat l'escola secundària encara està inscrita als registres del centre i representa que no compleix el principi de laïcitat imposat. L'acció se situa a l'Institut Léon Blum, situat en un barri suburbial de les afores de Paris. La professora Anne Gueguen que imparteix d'història i geografia té una classe complicada on una gran part dels alumnes es troben en el llindar del fracàs escolar. Són alumnes que provenen de diferents ètnies i confessions, la falta de recursos en les seves famílies fa que no tinguin gaires oportunitats de promocionar-se socialment molts es vegin obligats a quedar-se al suburbi durant la resta de la seva vida. El seu futur és incert i creuen que tot allò que s'ensenya a l'institut no té sentit, van a classe perquè hi estan obligats però saben que allò que s'hi ensenya no els conduirà enlloc, per això no volen aprendre. Anne, més enllà de la seva feina com a professora també es preocupa pel futur dels seus alumnes i els intenta motivar fent-los veure que són molt més del que es pensen. El grup

²² Mangeot, Philippe. *Diàleg entre Laurent Cantet i François Bégaudeau*. Recollit a: <http://www.golem.es/laclase/director>

que forma la classe està dividit per la multiculturalitat dels seus components que presenten actituds irrespectuoses entre ells i amb els docents; a la vegada però, demostren inseguretats i tenen una gran falta d'ambicions. Per aquesta raó, Anne, que no es resigna en veure el pessimisme i la falta de ganes dels seus alumnes decideix desafiar-los a participar al Concurs Nacional de Resistència i Deportació, que enguany tracta sobre què significa ser un adolescent en un camp de concentració nazi. Els joves no creuen ser capaços de fer un bon paper en un concurs d'aquest nivell i pensen que faran el ridícul; ni tant sols els companys d'Anne entenen el motiu del seu esforç amb el pitjor grup de l'escola, la majoria de docents els ha deixat per impossibles i no són capaços de tractar-los de manera objectiva. Això no obstant, ella evoca tots els seus esforços perquè s'involucrin i participin al concurs. Uneix tota la classe en un projecte i aconsegueix que aprenguin a treballar i col·laborar junts amb l'objectiu d'assolir un bé per tots. La professora d'història fa que formin un equip i s'ajudin entre ells deixant de banda les diferències que tant els segreguen.

Els fa prendre consciència que l'extermini més brutal que ha patit la civilització humana ha estat determinat per la ferma defensa d'unes conviccions ideològiques, i que la intolerància que senten vers el diferent només alimenta la banalitat de les seves discussions i fomenta l'odi. Vol que vegin a través dels seus propis ulls que no hi ha cap raça millor que una altra i que tots formen part del mateix lloc, aprenen que les diferències culturals els han de servir per fer-los créixer com a persones i no per generar distància amb presentant actituds irracionals típiques de les persones no civilitzades. Amb aquest mètode Anne aconsegueix superar l'enorme distància que hi ha entre ells a causa de la multiplicitat ètnica que conviu permanentment dins l'aula. L'experiment dona resultat i després de tota la dedicació que hi posen aconsegueixen guanyar el concurs, aquest fet els canvia la vida i el concepte que tenen d'ells mateixos. Ovacionen la seva professora perquè se s'adonen del seu esforç i la confiança que ha dipositat en ells.

Ahmed Dramé era alumne de l'escola Léon Blum i va escriure el guió d'un esdeveniment real que havia succeït a l'escola. Una classe havia guanyat el concurs nacional sobre la Resistència i la Deportació, un fet que havia fet canviar les vides d'aquells joves. La directora Marie-Castille Mention-Schaar s'interessa per traslladar la història a la gran pantalla després de conèixer bé a Ahmet Dramé

i veure el recorregut de jove, que semblava no patir el pessimisme i l'immobilisme propis d'un l'adolescent que viu en un barri marginal²³. La cineasta afirma que «*Es una pel·lícula optimista, especialment perquè aquesta història és vertadera, i demostra que és possible apassionar als més tossuts. Mentre que se'ls posi en el centre del procés pedagògic*²⁴». Els alumnes es comencen a interessar pel concurs quan interactuen amb ell directament, és a dir, durant la visita de testimoni Léon Zyguel, que els obre la ment, o les visites als museus dedicats a la difusió de la memòria de l'Holocaust.

L'ESQUIVE, Abdellatif Kechiche

Abdellatif Kechiche ens mostra la vida d'un grup de joves que viuen en un suburbi de l'extraradi de París. És una visió atípica de la *banlieue*²⁵ ja que la major part de pel·lícules que tracten sobre els barris marginals i les ciutats dormitori de França estan enfocades des del mateix punt de vista i només en retraten la part negativa com els problemes d'agressivitat, d'alcoholisme i drogoaddicció. Aquesta visió tant estigmatitzada ofèn als qui hi habiten perquè no retraten la realitat de manera fidel ni a ells de manera real, els encasellen i en donen una imatge falsa. Per això Kechiche, amb la voluntat de trencar tòpics, decideix crear una mirada renovada i més personal de la vida de barri. Vol reproduir la part més íntima d'aquesta gent i mostrar una de les coses que millor ens defineixen com a éssers humans: els sentiments i les emocions complexes, com l'amor.

La pel·lícula gira al voltant de la història d'amor entre Abdelkrim i Lydia. Aquesta relació resulta ser la plasmació, a la vida real, de l'obra de teatre que estan preparant a classe per la festa de final de curs, *Le jeu de l'amour et du hasard* de Pierre de Marivaux, novel·lista i dramaturg francès del segle XVIII. Marivaux atorga una gran importància als sentiments de la gent senzilla, els éssers menys visibles de la societat, sovint fràgils per la seva posició dins la societat. Però, més enllà de la seva funció social, tenen una vida pròpia, un món interior i uns sentiments profunds. En un fragment de *L'esquive*, distribuïda a l'estat espanyol

²³ Entrevista con Marie Castille Mention-Schaar. (2015) Recuperat de <http://www.artesycolas.com>

²⁴ Lemercier, Fabien (2014). *Cineuropa.org*. Recuperat de <http://cineuropa.org>

²⁵ Extraradi

com *La escurre diza* o *Como esquivar el amor*, la professora recorda que la lliçó de Marivaux continua essent vigent perquè l'amor no escapa a l'origen social. Per molt que Arlequí estimi a Lisette, una aristòcrata, els separa una barrera imposada pel seu origen, d'igual manera que el jove Krimo, nascut al carri però fill d'immigrants, desitja a Lydia, que pertany a una família francesa.²⁶

L'elecció d'aquesta obra de teatre com a nexa central de la pel·lícula contrasta amb la visió simplista que s'acostuma a tenir de les minories: una visió que els denega la complexitat i que oblida que els sentiments són universals en qualsevol ambient o condició social. El film serveix per reflexionar sobre les diverses facetes de la nostra realitat, com ara les dinàmiques i els problemes propis de les poblacions de l'extraradi, el mestissatge de la nostra societat, la vigència de la literatura clàssica, el paper de l'educació o l'abisme que separa allò que s'ensenya a l'escola i allò que es viu fora, però també el seu encreuament i els lligams que comparteixen²⁷. Els assumptes del carrer tenen la seva continuïtat dins de l'aula i al viceversa. L'escola es presenta com una extensió de la vida del barri, que és ahora una prolongació de la vida de l'escola.

En relació al mètode pedagògic utilitzat per la professora de literatura, visible durant les assajos, podríem dir que, malgrat la seva passió, és un mètode que s'adequa poc a les característiques de la classe. S'ha de tenir en compte que està tractant amb adolescents, i com a tals, tenen inseguretats i temors personals. La professora hauria de conèixer la dificultat real a l'hora d'ensenyar nocions de teatre a joves que mai n'han fet i que la majoria consideren poc interessant, ja que provenen de països que no tenen una tradició literària escrita tant arrelada com la de les cultures occidentals. Els assajos serien molt més productius si els fessin en privat, amb més calma i no sota l'atenta mirada de la resta de la classe que no pren part en l'obra teatral. El sol fet de parlar en públic és una acció que comporta un cert esforç i una seguretat que no tothom té, al menys al principi. La poca paciència de la professora per la representació de Krimo és contraproductiu ja que, sota pressió, ha de demostrar passió per la noia de la que està enamorat, no solament a l'obra de teatre sinó a la vida real, això li genera reticència a l'hora de mostrar-ho. La violència també es troba a l'ordre del dia. D'una banda en les

²⁶ Quintana, Angel (4 de gener de 2006) En el extraradio. *La Vanguardia*, p.19

²⁷ Aguilar, Pilar. pilaraguilarcine.blogspot.com.es

paraules, tot i que sigui una agressivitat verbal presentada com un codi de comunicació. Més que una violència pròpiament dita, és una forma que sovint amaga cert pudor i certa fragilitat. D'altra banda, una violència que apareix com a fruit del context amb l'aparició de la policia, que els recorda la seva vulnerabilitat dins la societat. Els adolescents estan contínuament buscant un camí que els permeti fer front a les seves pors i angoixes, encara no tenen clar el seu paper a la vida ni fixades les seves estructures emocionals. Per això no saben com encaminar els conflictes si no és a través de mecanismes agressius. Per això Fathi, per intentar ajudar a Krimo, recorre al xantatge i a la violència, i l'amiga impulsiva de Lydia no té més remei que empassar-se l'orgull i sotmetre's a les imposicions de Fathi, que actua severament perquè sap que ho pot fer. Aquest rol ve determinat per l'origen cultural del qual provenen; l'ordre jeràrquic establert per les creences dels joves decreta la inferioritat biològica de la dona, sobre la qual la figura masculina gaudeix de poder i d'autoritat per sotmetre-la. La força ideològica de la cultura dels seus pares encara se sobreposa i és un factor que pot resultar desintegrador, ja que no correspon a la cultura occidental, i perillós si és portat a l'extrem. Al final, malgrat la violència i la vida del suburbi, els joves protagonistes parlen, enganyen, dubten i riuen com qualsevol adolescent.

Abdel Kechiche, continua interessat en l'adolescència i els sentiments. En una pel·lícula posterior, *La vie d'Adèle* (2013), també fa present el seu interès pel que fa a l'educació, la tasca dels professors i la importància de la literatura en la formació personal en la mesura que pot contribuir a una millor comprensió de l'experiència de viure i dels propis sentiments. *La vie d'Adèle* s'emmiralla en l'obra literària de *La Vie de Mariane*, del mateix autor que *Le jeu de l'amour et du hasard*, Pierre Marivaux. Adèle és una jova estudiant desconcertada que està en procés de descobriment de la seva identitat, que inclou la seva sexualitat. No sap que sentir, ni sap si allò que sent és el que vol o el que ha de sentir degut a la influència del seu entorn. Fins que coneix Emma, una estudiant de Belles Arts de la qual s'enamora sobtadament. Adèle experimentarà per primera vegada l'amor passional, el *coup de foudre*²⁸ i el buit que aquesta passió deixa en el cor un cop tot s'ha acabat, per l'absència de la persona estimada; sentiment que correspon el passatge comentat a classe de literatura en el qual la protagonista diu que li falta

²⁸ Enamorament sobtat i passional.

alguna cosa al cor però no sap ben bé que és. I allò que li falta a Adèle ho arribarà a trobar en Emma.

Com s'ha comentat anteriorment, l'educació pren especial importància. Adèle és mestra per vocació, com diu en un fragment del film *“A l'escola, he après coses que d'una altra manera no hauria après i per això tinc ganes de transmetre-les”*. El fet de treballar amb nens ajuda a Adèle a superar la pèrdua.

En l'obra, el factor social també s'ha de tenir en consideració en el sentit que fa aflorar diferències importants. Adèle prové d'una família de classe mitjana treballadora i viu en un barri obrer; els pares d'Emma en canvi, formen part d'una classe acomodada, liberal i més culte. Aquestes circumstàncies influeixen en les aspiracions i els anhels de cada una, i arriben a suposar un element de distorsió en la relació.

3.2) De Vigo a Mention-Schaar

El cinema francès aborda l'educació generalment a través dels ulls de l'alumne. L'aula és l'element comú en totes les obres, allà on es produeix d'intercanvi d'opinions, de punts de vista i d'emocions entre estudiants i docents. El funcionament de l'aula se sosté per una relació de poder, per això aquest espai és concebut moltes vegades com un lloc repressiu que no comparteix els mateixos interessos que l'alumne ni és capaç de satisfer unes necessitats que van més enllà del l'acte educatiu i que sovint l'escola no té en compte. Quan no es filma dins l'aula, al seu exterior s'hi mostren les relacions entre els companys de curs, la seva manera de ser en un ambient més distès i sense autoritat. Sovint, la càmera passa momentàniament pels habitatges dels protagonistes per ajudar a fer-nos la idea de la seva situació personal i familiar. La major part de vegades tot allò relatiu als problemes del barri o als assumptes privats dels joves tenen la seva continuació dins l'aula, de manera que podem afirmar que tant l'escola com l'esfera privada resulten ser una extensió del procés educatiu i el poden arribar a condicionar. Totes aquestes pel·lícules, en la seva diversitat, parlen d'una manera molt natural i directa dels problemes de la societat francesa.

El canvi més significatiu que s'observa en el recorregut històric que permeten fer aquestes pel·lícules és que s'ha passat d'un autoritarisme desmesurat, que mantenia sotmesos als escolars, a una falta de disciplina provocada per

l'escepticisme dels mateixos alumnes que dificulta la tasca educativa del professorat. Si comparem *Zéro de conduite* amb *Les 400 coups*, a banda que la pel·lícula de Truffaut sigui un homenatge a la de Vigo²⁹, veiem que el tracte de l'infant per part dels professors és el mateix. Són autoritaris i severos, no permeten que els alumnes surtin de la línia que ells marquen, a la mínima que es passen de la ratlla els castiguen o els expulsen. No hi ha espai per l'intercanvi d'idees perquè el docent monopolitza tot el coneixement. El joves són considerats petits delinqüents en potència, que sempre es comporten malament i als que els cal mà dura i disciplina perquè aprenguin la duresa de la vida. Poc a poc, a mesura que la societat canvia veiem com l'infant va trobant el seu lloc dins de la societat i esdevé objecte d'una inversió afectiva tant a la família com a l'escola. A *L'argent de poche* veiem una contraposició entre la actitud del professor Richet, atent i proper als alumnes, i la professora Chantal Petit, més autoritària i distant. A Richet no li molesta sortir del contingut de classe per explicar coses sorgides de l'espontaneïtat, com podem veure a les primeres escenes del film, quan un dels alumnes no segueix el dictat perquè mira una postal. Richet aprofita aquest fet per fer explicar al nen com la va aconseguir i d'on procedeix. Tot seguit mostra a la classe la manera adequada de posar l'adreça en una carta postal perquè arribi correctament a la seva destinació. La professora Chantal Petit no hauria tingut aquesta consideració i és molt possible que s'hagués enfadat per trobar-ho una falta de respecte. Un altre exemple d'autoritarisme, tot i que és un autoritarisme provocat per les circumstàncies del context sumat a la passió per la literatura, és el de la professora de literatura de *L'esquive*, que posa tota la seva bona voluntat i paciència per ensenyar a Krimo com ha d'actuar, però que esdevé severa quan veu que és incapaç de fer el seu paper perquè no s'esforça.

A *Ça commence aujourd'hui* i *Être et Avoir*, inclús a *Les héritiers* es mostra un model de professor molt diferent al de les obres anteriors. En la primera, Daniel Lefevre a més de ser afectiu amb tots els alumnes, destaca per la seva gran implicació amb les famílies que més ho necessiten i per la seva lluita per aconseguir millores per l'escola. La seva metodologia posa l'infant al centre de

²⁹ François Truffaut ret homenatge a Jean Vigo no sols en esperit, sinó que incorpora una escena en que els nens de classe surten a passejar amb el professor i van abandonant la fila per admirar les meravelles de la ciutat. Aquesta escena de *Les 400 coups* està copiada pràcticament fotograma per fotograma de *Zéro de conduite*.

l'educació i el fa participar activament en totes les activitats que proposa. El protagonista d'*Être et Avoir*, Georges López, director i professor d'una escola unitària, educa conjuntament a infants i pre-adolescents en totes les matèries. És un aprenentatge basat en la comprensió de les relacions humanes, i l'entorn rural que els envolta els aporta recursos naturals que Georges fa servir per inculcar valors que van més enllà de l'àmbit educatiu. La professora d'història Anne Gueguen, de *Les héritiers*, té un grup culturalment molt heterogeni, poc motivat a causa de la falta d'ambició i d'expectatives de futur. Tot i això, aconsegueix reduir els efectes perturbadors de l'entorn social que els envolta fent despertar el seu interès no en les classes ni la matèria, sinó en un concurs nacional que els canviarà completament la manera d'encarar les seves vides. Aquests tres professors resulten ser un model pels alumnes, són lluitadors i demostren un gran interès per fer-los créixer com a persones i infondre'ls una moral que no s'ensenya entre les parets de l'escola. Les seves maneres de fer classe no són a través de la monopolització del coneixement, com succeïa a les primeres obres del cicle, sinó fent participants als alumnes d'allò que s'explica per intentar obrir-los la ment. Alguna cosa semblant a això, obrir la ment, és el que intenta fer François Marin amb els alumnes a *Entre les murs*, però en aquest cas resulta ser molt més complicat perquè els propis escolars no ho permeten. El seu mètode no és dolent en la mesura que fa qüestionar als alumnes sobre la majoria de coses que diuen o fan, però els adolescents de la classe tenen unes opinions tant fermes i inamovibles que ni tant sols qüestionen si tenen raó en el que diuen; s'adjudiquen les seves pròpies raons en base al seu punt de vista particular. El registre lingüístic que usen els alumnes i el mestre es troba tant allunyat que bona part de les interaccions es transformen en una batalla verbal per imposar la pròpia visió de la situació.

La implicació dels pares en l'educació també va en augment a mesura que passen els anys. A l'internat de *Zéro de conduite* els pares no apareixen ja que la majoria de nens de no en tenen. Només en una ocasió, es veu la mare de Colin cuinant perquè és la cuinera del centre. D'altra banda, els pares d'Antoine Doniel de *Les 400 coups* el deixen per impossible i l'internen en un centre de vigilància per delinqüents juvenils. En un moment del film, sembla que la mare d'Antoine s'impliqui una mica animant-lo amb una recompensa si fa una bona feina, però l'expulsió del jove per plagi fa que se'n desentengui definitivament. En la mateixa

línia, els pares del seu amic René tampoc es cuiden del seu fill perquè mai són a casa. El pare és un banquer alcohòlic amant de les curses de cavalls, i a la mare, que és més afectiva, es caracteritza pel seu interès pels diners que guanya el pare. Aquests dos models de família representats per Antoine i René, segons la interpretació feta per l'historiador Antoine Prost³⁰ podria correspondre al model prolífic, caracteritzat per la manca afectiva, els comportaments estrictes i la despreocupació dels pares. És un model familiar representat pels dos extrems de la societat, les classes burgeses i les populars. Aquesta manca d'afecte podria ser deguda a la por pel risc de perdre un fill a causa de malaltia, no obstant la progressió de la medicina després de la Segona Guerra Mundial amb l'expansió dels antibiòtics. A més es considerava que donar massa tendresa als fills era mal preparar-los per la vida. A *L'Argent de poche*, en canvi, trobem les dues cares de la moneda. Apareixen pares que procuren pel benestar dels fills, els tracten amb afecte i els acompanyen a l'escola, i pares irresponsables que els maltracten i no els tenen en consideració.

Entre la pel·lícula de Jean Vigo i la segona de François Truffaut detectem una sèrie de millores en el sistema educatiu francès. Van aprovar-se reformes com la llei Barthoin (1959) que allargava l'escolaritat obligatòria fins als 16 anys, o la llei Haby (1975). Aquesta última va ser la més important perquè representava la culminació del procés d'unificació i democratització de l'ensenyament. Es fonamentava sobre el concepte "d'escola única" i un dels objectius que perseguia era disminuir la segmentació de la societat per raons econòmiques, ja que les famílies benestants podien pagar uns estudis llargs als seus fills al *lycée*, però les famílies més humils només podien permetre's estudis curts (*cours complémentaire* i *collège d'enseignement techniques*). Aquest pas significava un intent de superar els privilegis classistes dels sistemes anteriors, més estratificats. De fet, a la classe de *L'argent de poche* ja hi ha nens provinents de diferents realitats socioeconòmiques; a més, tal com s'indica al film, el proper curs s'introduirà l'escola mixta.

Hem de dir que el tema del maltractament infantil apareix també, i de manera tràgica, a *Ça commence aujourd'hui*. És un maltractament causat per la desesperació dels pares per haver tocat fons i veure's en la més absoluta misèria,

³⁰ Antoine Prost (1933). Historiador francès i especialista en qüestions d'educació.

sense recursos econòmics per afrontar les despeses d'un allotjament ni per donar de menjar als fills. Tot i això, cal dir de manera general, que en l'obra de Tavernier els familiars demostren una actitud molt més participativa per tot allò referent a l'escola. Volen saber com avancen els seus infants a classe, quines mancances tenen i què necessiten per millorar. Això queda demostrat amb l'interès d'una de les mares per saber com ha d'ensenyar les matemàtiques a la seva filla a l'hora de fer els deures, perquè pensa que la seva educació va ser insuficient i no sap fins a quin punt ha transmetre-li els seus mecanismes per resoldre els problemes, ja que no la vol confondre. En una altra ocasió, quan l'escola és assaltada pel grup de joves entre els quals es troba el fill de la companya sentimental de Lefevre, els pares fan pinya per organitzar-se i fer-se càrrec dels nens mentre el centre està tancat per neteja.

A *Être et Avoir*, és veu un interès atípic al de les obres descrites fins ara, i és que la família juga un paper fonamental en l'aprenentatge. Més enllà de preocupar-se per l'evolució educativa dels fills, s'hi impliquen directament. Com ja s'ha explicat en l'apartat anterior, hi ha una escena que és molt representativa del concepte d'educació que entenen les famílies del documental: quan hi ha tots els parents d'en Julien al seu voltant opinant sobre els problemes de càlcul. Saben que l'any vinent començarà l'escola secundària i necessitarà una empenta, ja que el fet de tenir un mestre que instrueixi totes les matèries i s'hagi d'adaptar a les diferents edats té coses molt positives però també les seves limitacions.

A *L'esquive* de Kechiche la implicació dels pares en l'educació dels adolescents es veu només en una ocasió, quan se celebra l'obra de teatre de final de curs i els familiars van a donar suport als joves actors. A part d'aquest fragment i el del principi del film, quan Krimo parla breument amb la seva mare sobre la visita al pare a la presó, no hi ha més representació dels pares. A *Entre les murs* i *Les héritiers*, en canvi, el paper maternal apareix una vegada i en circumstàncies molt similars. Les dues intervencions tenen a veure amb un conflicte. En el primer cas, es tracta d'un consell disciplinari per decidir l'expulsió de Souleymane arrel del seu comportament. La mare, que domina poc el francès, es disculpa en nom del seu fill i el defensa ja que només ella sap els problemes que té i, encara que sap que a l'institut hauria de millorar el seu comportament, es mostra enutjada i ofesa amb la decisió desmesurada d'expulsar-lo. A *Les héritiers* el conflicte sorgeix per causes religioses, i altra vegada, la mare de la implicada, que no pot recollir el

diploma de *baccalauréat* perquè ha entrat a l'escola amb el vel posat, defensa ferventment la seva filla perquè no entén la decisió de negar-li el títol havent complert el principi de laïcitat durant els anys d'escola; representa que si l'escola cedís en aquest aspecte estaria traint els ideals del règim.

El paper de l'alumne també ha canviat molt, i ha passat de ser un subjecte passiu que només rebia informacions a ser un agent actiu que interacciona amb elles i les assimila. Els alumnes que apareixen en els films d'aquest cicle han acostumat a presentar actituds poc propícies a l'estudi. Esmentaré els casos excepcionals, però hem de constatar que l'escola francesa i els seus estudiants han perseguit objectius diferents, de manera que els centres educatius poques vegades han satisfet els interessos i les aspiracions d'un alumnat creixent i divers que té problemes més importants relacionats amb els desajustos socials que pateixen a casa i que l'escola no pot resoldre.

Considerant *Ça commence aujourd'hui*, *Être et Avoir* i *Les héritiers*, veiem clarament que el comportament dels alumnes és molt diferent al de les altres obres. A les dues primeres pel·lícules la seva actitud és molt bona des l'inici, es mostren receptius i amb ganes d'aprendre (les seves edat ajuden a fer-ho possible). En canvi, a *Les héritiers* es comença amb una actitud deplorable dels estudiants però l'evolució cap a millor és ràpida i molt positiva gràcies a la professionalitat i els valors d'Anne. Els alumnes, que al principi estaven perduts i no veien la manera d'encarar el seu futur, al final de l'obra es mostren orgullosos i segurs de si mateixos després d'haver comprovat que no hi ha res impossible si fan pinya i tenen algú que els dóna una oportunitat, que creu en ells i els guia. Deixant de banda aquestes tres casos de bon comportament i considerant les altres obres que formen el cicle de cinema, des de *Zéro de conduite* fins a *Entre les murs*, es passa d'un alumnat reprimat que s'oposa a l'autoritarisme seguint un instint de llibertat, a un alumnat desinhibit que es mostra escèptic i presenta una actitud poc receptiva. Això es deu a l'enorme canvi que la societat francesa ha sofert amb el pas del temps i la desconfiança que ha generat en molts l'educació. Els serveis socials també adquireixen importància. A *L'argent de poche* només apareixen per intervenir en el cas de maltractament de Julien Leclou, de manera que no en podem conèixer el seu funcionament, però a menys constatem que existeixen i confiem en que faran la seva funció. A *Ça commence aujourd'hui* es mostren més àmpliament els seus deures i les seves limitacions. El paper dels

serveis socials es troba molt condicionat pels recursos econòmics que hi destina el govern, que són completament insuficients per atendre totes les famílies en risc d'exclusió social. Es palpa en alguna ocasió la seva impotència pel desbordament de feina que tenen, però actuen bé quan més cal.

El valor de la literatura clàssica francesa queda pal·les en bona part de les obres del cicle i es manifesta de diverses maneres, tant en les més antigues com en les actuals. A *Les 400 coups*, el professor fa dictats de poesia, més endavant s'elogia el novel·lista Honoré de Balzac; a *L'argent de poche* es presenta a través de l'exercici memorístic d'un text de Molière. A l'*Esquive* apareix a través de la representació teatral de *Le jeu de l'amour et l'hasard*, de Pierre Marivaux; Laurent Cantet incorpora a *Entre les murs* una escena en que François Marin ensenya als alumnes a mesurar versos. L'ensenyament de la literatura clàssica es considera essencial perquè contribueix a perpetuar els ideals de la República. Per tant, podem afirmar que en aquest aspecte de l'educació no ha canviat gaire perquè segueix sent de vital importància per la transmissió de valors de l'escola francesa, únicament ha variat la manera d'ensenyar-la. Comparant *Les 400 coups* amb *L'esquive* la metodologia no té res a veure, a la primera, la poesia s'imposa no té cap finalitat específica i això avorreix als alumnes; a *L'esquive* en canvi, l'aprenentatge de literatura s'encara cap a la representació d'una obra teatral, un objectiu més específic que pot resultar divertit i si es fa amb dedicació.

Al llarg del cicle podem veure l'evolució de la societat francesa des de la postguerra, quan es necessita la renovació del país degut als problemes socials i econòmics, fins la instauració de la societat del consumisme. Poc a poc, la societat ha anat adquirit consciència política arrel de l'evolució històrica del país, ara reclama un sistema d'educació renovat que faci front la diversitat i permeti el lliure desenvolupament de les capacitats personals de tothom, independentment del seu origen social, econòmic o ètnic. El factor migratori ha jugat un paper fonamental per França. Després de la II Guerra Mundial la necessitat de reconstruir el país sumada al creixement econòmic a partir de la dècada de 1950, genera una nova onada de migracions provinents d'Espanya, Portugal i dels països colonials com Algèria, Tunísia i Marroc; a partir dels anys 60, d'Àsia i de l'Àfrica subsahariana. L'oficina Nacional d'Immigració signa acords amb la gran part dels països de procedència d'aquesta immigració, ja que era França qui incitava a la gent per anar a treballar-hi, però destinant-los-hi els llocs de treball

menys qualificats en sectors com l'automobilisme, la metal·lúrgia o la construcció. Amb la crisi petroliera de 1973, que amb la conseqüent crisi econòmica va provocar l'augment de l'atur, es restringeix l'arribada d'estrangers a França i aleshores la immigració es torna un problema polític. La política francesa durant la dècada dels anys 80 varia constantment entre els governs socialistes i els de dreta, la falta de recursos per acollir tota la població immigrant provoca manifestacions i iniciatives per part d'associacions com "SOS racisme" que lluiten per la integració d'aquesta part de la població. Apareixen col·lectius que durant els anys 90 lluiten igualment per la regularització de la gent que no té papers. Avui en dia, el control la immigració és més difícil per factors com l'acord de lliure circulació estipulat per l'espai Schengen, o la globalització, que genera noves mobilitats internacionals. Actualment, els debats se centren en el replegament comunitari de les poblacions provinents d'Àfrica del nord i de l'Àfrica subsahariana. La seva integració es veu frenada pel retorn, o la no desaparició, de pràctiques religioses incompatibles amb la República francesa.

4) Conclusions

L'objectiu d'aquest cicle de pel·lícules franceses ha estat el de mostrar de quina manera ha representat el cinema la infantesa i la adolescència, i com s'ha abordat a través de la educació els canvis relacionats amb l'evolució i els problemes de la societat. A través de les pel·lícules, hem pogut veure com la societat s'ha anat modernitzant i com s'han produït transformacions relatives a la consideració de la infant i el seu món o a la funció educativa i social de l'escola. S'ha explicat que tot i l'aprovació d'algunes lleis orientades a canviar certs elements del sistema educatiu, aquest no pot funcionar si no es fa una reforma social profunda ja que l'escola no pot solucionar tots els problemes derivats d'un sistema que crea desigualtats. A dia d'avui, hem de dir que l'escola és un dels punts més sensibles de la vida política i social francesa perquè demostra una gran falta d'adaptació a la seva realitat actual, caracteritzada per una població heterogènia que es troba en condicions vitals molt diverses.

Basant-me en la visió del sistema educatiu que cada cineasta mostra en la seva pel·lícula, o pel·lícules en el cas de François Truffaut, i afegint la informació recollida durant el procés d'elaboració d'aquest treball, em permeto constatar que, en el fons, l'escola francesa no ha arribat a assimilar la massificació escolar de les últimes dècades. Aquesta crisi ha estat causada pel fet que l'escola no s'ha adaptat als canvis que s'han produït en la societat i s'ha vist envaïda per problemes socials que reflecteix i reproduïx, però que no pot resoldre; per la importància d'obtenir diplomes i per la societat de masses. L'escola hauria de constituir un dels instruments de transmissió de valors democràtics, i l'educació, en conjunt amb la resta de la societat hauria de ser l'agent més important pel canvi cultural i el progrés social, ja que hauria de permetre el desenvolupament integral de la persona, la consciència sobre els problemes socials i la recerca i posada en pràctica de solucions adequades. Tanmateix, el sistema educatiu és un mecanisme d'administració del poder perquè l'escola és una institució en què unes persones intenten construir la mentalitat d'altres persones dins dels propis límits que el sistema planteja. A més, quan els educadors no volen ser uns servidors del sistema, no només ensopeguen amb les directrius educatives, sinó amb els problemes socials que a més de no poder resoldre, d'alguna manera perpetua. Tot i així, films com *Être et Avoir*, *Les héritiers* i les pel·lícules de

Kechiche que hem comentat, ens ensenyen formes de contrarestar els efectes negatius generats pels problemes de la societat.

Educativament parlant, l'escola és útil per una part de l'alumnat però no correspon a tothom. Tenint presents les bases del sistema educatiu, l'educació secundària és la clau que determina el futur de l'alumne; antigament els instituts tenien la missió de formar la elit que ocuparia els càrrecs més importants de l'administració. El problema actual és que els nous alumnes que configuren les classes de secundària ja no formen part del pla educatiu original perquè no provenen de famílies de classe mitjana-alta o alta, i la majoria de joves ni tant sols està interessat en els seus estudis perquè no creuen que l'educació els pugui obrir unes possibilitats que no els condemnin a les limitacions del seu origen i per tant, que els permetin millorar la seva vida.

Aquest cicle està pensat per ser visualitzat en un cinema com el Cinema Truffaut de Girona, a més de poder ser ofert a instituts juntament amb el complement de material pedagògic constituït de preguntes obertes al debat i a la reflexió dels aspectes més representatius de cada pel·lícula. El conjunt pot ser una eina útil per abordar el món de la infantesa i la adolescència dins del sistema educatiu i social a través del cinema. Aquesta proposta s'articula amb una sèrie de significatives pel·lícules franceses, però el que plantegen, i com ho fan, conviden a extrapolar-ho i a reflexionar sobre uns temes que no només afecten a la societat francesa i que no ens poden resultar aliens. Com poden ser l'educació, la fragilitat de la infantesa i l'adolescència, les desigualtats socials i la convivència entre diferents.

5) Bibliografia

- García Gil, Luis. François Truffaut. Ed: Càtedra. Signo e Imagen, 2009. 1ra Edició. Madrid
- Angel A. Pérez Gómez. François Truffaut cineasta. Ediciones Mensajero, Bilbao.
- Esther Gispert. François Truffaut, Los cuatrocientos golpes. Ediciones Paidós. 1998 Barcelona.
- Salès Gomès, Paulo E. *Jean Vigo*. Ed: Circe, Barcelona 1999. ISABN: 84-7765-166-3
- Jorge Larrosa, Inês Assunção de Castro y José de Sousa (comps.), *Miradas Cinematográficas sobre la infancia, niños atravesando el paisaje*, 1ª edición 2007. ISBN 978-84-96571-62-4,
- Espai Cinema. Ça commence aujourd'hui (Hoy empieza todo). Escola de Magisteri, Universitat de Valencia.
- Isabelle Vanderschelden. Fiche pédagogiques de film pour l'enseignant du Français (2010) Manchester Metropolitan University
- Sánchez, Sergi (15 de desembre de 2005) La escurridiza o cómo evitar el amor. *El Cultural*
- Quintana, Angel (4 de gener de 2006) En el extraradio. *La Vanguardia*, p.19
- Antoine Post. (1997) *Éducation, Société et Politiques: Une histoire de l'enseignement en France* (de 1945 à nos jours)

Webgrafia

- Uhu.es. Recuperat de: <http://www.uhu.es/cine.educacion>
- Pilar Aguilar Blog de Cine. Extret de: <http://pilaraguilarcine.blogspot.com.es/>
- Cineclub Viena. Extret de: <https://cineclubviena294.wordpress.com>
- Edukacine. Extret de: <http://edukacine.blogspot.com.es/2008/02/hoy-empieza-todo.html>
- El Cultural. Extret de: <http://www.elcultural.com/revista/cine/La-escurridiza-o-como-evitar-el-amor/16143>
- The Guardian. Extret de: <http://www.theguardian.com/film/2012/jun/28/nicolas-philibert-what-my-films-are-about>
- Revista Eina. Extret de: <http://www.revistateina.es/teina/web/teina13/cine1.htm>
- Blog de Cine. Extret de: <http://www.blogdecine.com/criticas/hoy-empieza-todo-la-infancia-de-los-inocentes>
- El Sombrario. Extret de: <http://elasombrario.com/la-critica-de-tavernier-al-sistema-mas-actual-que-nunca/>
- Cultura Unizar. Extret de: <https://cultura.unizar.es>

ANNEX

Zero de conduite

Director: Jean Vigo

Any: 1933

País: França

Durada: 44 min

Sinopsi: Quatre joves estudiants francesos decideixen rebel·lar-se contra la institució educativa en la que estan interns per colpejar l'estricta règim que no els permet ser lliures.

Espai de reflexió i debat

1. L'internat del film s'assembla a la teva escola?
2. Per què creus que *Zéro de conduite* va ser censurada durant tretze anys?
3. Quina relació tenien els mestres i els alumnes?

Les 400 coups

Director: François Truffaut

Any: 1959

País: França

Durada: 87 min

Sinopsi: Antoine Doniel, un jove a qui la vida li ha jugat males passades des que va néixer, troba en la delinqüència la seva única via d'escapament per allunyar-se d'un món que no està fet per ell.

Espai de reflexió i debat

1. Qu  significa la mirada que Antoine fa als espectadors quan arriba a la platja?
2. Quines diferències es poden observar entre Antoine i René? A qu  són degudes i en quines ocasions es fan més evidents?
3. De quina manera es podria haver evitat, des de l'escola, que Antoine Doniel acabés injustament en un centre per delinqüents juvenils? I des de la família?

L'argent de poche

Director: François Truffaut

Any: 1976

País: França

Durada: 101 min

Sinopsi: Mostra la falta d'atenció que els adults demostren pels infants a través de les experiències d'un grup de nens d'edats i situacions familiars diferents que viuen en el mateix poble.

Espai de reflexió i debat

1. En quins moments es fa més palpable la diferència entre el món dels adults i el dels infants? A que és deguda?
2. El discurs del professor Richet

Ça commence aujourd'hui

Director: Bertrand Tavernier

Any: 1999

País: França

Durada: 95 min

Sinopsi: Daniel Lefevre és un director d'escola molt implicat amb les situacions de desestructuració familiar que pateixen molts del seus alumnes.

És capaç de fer tot allò que sigui necessari per aconseguir que millori la situació de l'escola i les famílies del poble.

Espai de reflexió i debat

1. Quina relació es pot detectar entre els problemes de la societat i els de l'escola?
2. Analitza les diferents postures que adopten les persones implicades en la comunitat educativa davant dels seus problemes: L'inspector, l'alcalde, el director d'un altre centre que defensa les corbes de rendiment, la professora més veterana i la més jove, i el director Daniel Lefevre.
3. Fins on creus ha d'arribar la responsabilitat de l'escola amb als seus alumnes davant de situacions tant desfavorables com les que viuen les famílies del barri miner?

Être et Avoir

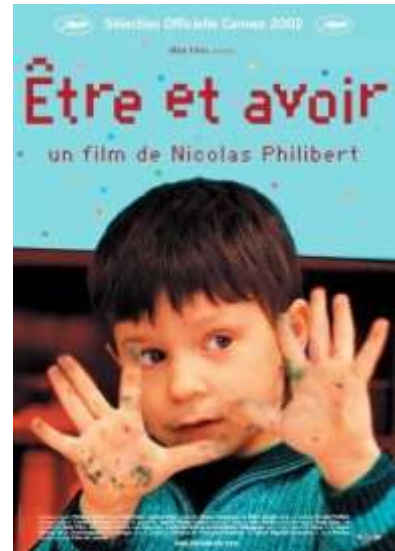
Director: Nicolas Philibert

Any: 2002

País: França

Durada: 104 min

Sinopsi: George López és mestre d'escola unitària en una petita localitat rural francesa. Demostra una profunda dedicació pels nens, que el veuen com un mentor que els condueix, des de la comprensió, cap a l'adquisició de les bases necessàries per fer front a l'adolescència.

Espai de reflexió i debat

1. Quines diferències trobes en la manera d'educar de Georges Lòpez i els mètodes dels professors representats en altres pel·lícules del cicle?
2. Quins avantatges i inconvenients comporta el fet d'agrupar alumnes amb edats i necessitats educatives diferents dins d'una mateixa classe?
3. Quina intencionalitat creus que té Nicolas Philibert a l'hora d'elaborar un documental centrat en la figura d'aquest mestre en concret?

L'Esquive

Director: Abdellatif Kechiche

Any: 2003

País: França

Durada: 117 min

Sinopsi: Krimo és un noi que viu en un suburbi de París i s'enamora de Lydia, la seva companya de classe. Sense saber com expressar els seus sentiments, decideix participar a la funció teatral de final de curs en la qual la seva enamorada és la protagonista.

Espai de reflexió i debat

1. Quines barreres impedeixen a Krimo desenvolupar la seva llibertat personal pel que fa als comportaments amorosos? En quina mesura són víctimes de l'ordre socioeconòmic dominant?
2. Quina raó ha portat al director Abdellatif Kechiche dirigir una mirada cap al suburbi a través de la representació teatral de *Le jeu de l'amour et l'hasard* de Marivaux?

Entre les murs

Director: Laurent Cantet

Any: 2008

País: França

Durada: 128 min

Sinopsi: François és professor de llengua en un institut conflictiu. L'abisme cultural que el separa dels seus alumnes provocarà batalles verbals que faran que hagi de mesurar les seves paraules per tal de no encendre un foc que el pot cremar en qualsevol moment.

Espai de reflexió i debat

1. Què succeeix quan un adolescent no troba, ni en la família ni en l'escola, un punt d'orientació, de contenció emocional o un marc de relacions que li permetin un desenvolupament intel·lectual i emocional adequat?
2. Perquè creus que quan el professor François Marin demana als alumnes que facin una auto descripció, la major part de la classe es mostra adversa preguntant-li el perquè de l'interès per les seves vides?
3. De quina manera es desenvolupa la relació de poder entre professors i alumnes? Què passa quan aquesta relació de poder no és acceptada per la part que se sent subjugada?

Les Héritiers

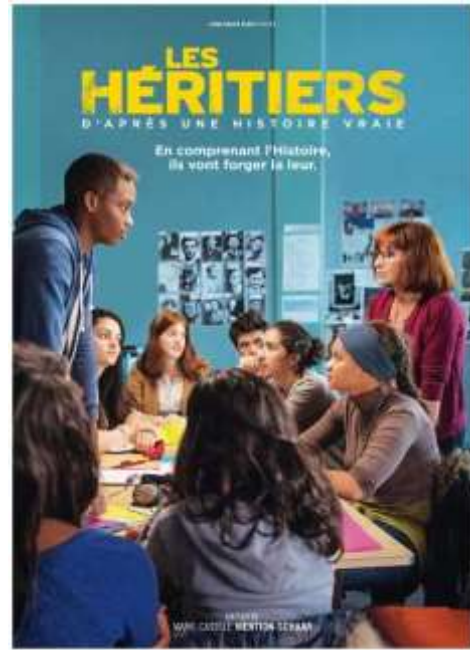
Autor: Marie-Castille Mention-Schaar

Any: 2014

País: França

Durada: 100 min

Sinopsi: La professora Anne Gueguen, conduïda per la falta d'ambició dels seus alumnes decideix fer-los participar en un concurs nacional sobre allò que significa ser un adolescent en els camps de concentració nazi. Un concurs que els farà adonar del que són capaços i canviarà la vida dels joves estudiants.

Espai de reflexió i debat

1. Què és allò que dificulta l'enteniment entre els alumnes de la mateixa classe?
2. Quins motius creus que porten a la classe a acceptar finament el repte de la professora Anne Gueguen de presentar-se al concurs nacional?
3. La història que narra la pel·lícula es basa en un fet real. En quina mesura pot haver canviat la vida dels alumnes que van viure aquest esdeveniment?